Vysoká škola ekonomická v Praze
Národohospodářská fakulta
Obor: Národní hospodářství

Analýza spotřební daně z tabákových výrobků a vybraných protikuřáckých politik v České republice v letech 2004–2018

Bakalářská práce

Autor: Sabina Holanová
Vedoucí práce: Jan Kozák
Rok: 2019

Prohlašuji, že práci na téma „Analýza spotřební daně z tabákových výrobků a vybraných protikuřáckých politik v České republice v letech 2004–2018“ jsem vypracovala samostatně s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce.

V Praze, dne 9.12. 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Ing. Janu Kozákovi za vedení, cenné připomínky, nápady ale také starosti spojenými s touto bakalářskou prací. Dále bych ale také ráda poděkovala všem, kteří mě při tvorbě podporovali.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra hospodářské a sociální politiky

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Sabina Holanová**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Národní hospodářství

Název tématu: **Analýza spotřební daně z tabákových výrobků a vybraných protikuřáckých politik v České republice v letech 2004-2018**

Zásady pro vypracování:

1. Cíl práce:
   Cílem práce je analyzovat regulaci kouření a zhodnotit její efektivnost a hospodářsko-politické konsekvence v České republice v letech 2004 – 2018. Regulace je realizována především prostřednictvím spotřební daně z tabákových výrobků.
2. Význam, aktuálnost nebo očekávaný přínos zvoleného tématu:
   Problematika regulace tabákových výrobků je dlouhodobě celospolečensky velmi aktuální. U spotřební daňe na tabákové výrobky dochází k častým změnám sazeb, které jsou doprovázeny dalšími výdaji státu na protidrogovou politiku zahrnující protikuřácké kampaně. Práce se pokusí představit celkový ekonomický rozměr zkoumané regulace.
3. Charakteristika teoretické části práce:
   V teoretické části budou zkoumány přístupy k problematice veřejných rozpočtů s důrazem na státní rozpočet, jeho příjmy a výdaje. Dále bude představena daňová teorie, Ramseyho pravidlo, cenová elasticita poptávky a teorie státních zásahů jako autistické intervence, binární intervence a triangulární intervence.
4. Charakteristika praktické části práce:
   V praktické části bude provedena analýza regulace kouření v České republice v letech 2004 – 2018 při využití metod literární rešerše, komparace a kauzální analýzy. Bude představen legislativní rámec a následně podrobně analyzován vývoj sazeb spotřební daně z tabákových výrobků a její vliv na spotřebu. Dále budou zkoumány ostatní protikuřácké politiky a jejich úspěšnost.

Rozsah práce: min. 45 normostran

Seznam odborné literatury:

1. LÁCHOVÁ, L. – VANČUROVÁ, A. *Daňový systém ČR 2018.* Praha: 1. VOX a.s., 2018. ISBN 978-80-87480-63-2.
2. KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie a politika.* Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-165-3.
3. HEJDUKOVÁ, P. *Veřejné finance : teorie a praxe.* V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-298-4.
4. HAMERNÍKOVÁ, B. – MAAYTOVÁ, A. *Veřejné finance.* 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 340 s. ISBN 978-80-7357-497-0.
5. PEKOVÁ, J. *Veřejné finance : úvod do problematiky.* Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.
6. GRÚŇ, Ľ. *Finanční právo a jeho instituty.* Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-745-4.
7. MF ČR: Pokladní plnění [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2019 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/pokladni-plneni-sr-33898
8. WHO: Tobbaco economics [online]. Geneva: WHO, 2018 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: https://www.who.int/tobacco/economics/taxation/en/

Datum zadání bakalářské práce: říjen 2019

Termín odevzdání bakalářské práce: prosinec 2019

Sabina Holanová
Řešitelka

Ing. Jan Kozák
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Zdeněk Chytil, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Bakalářská práce poskytuje náhled na významné aspekty jak státního rozpočtu, tak daňové teorie, které jsou důležité pro podrobnější pohled na spotřební daň, krátce se věnuje teorií státních zásahů a cenovou elasticitou poptávky. V práci je provedena analýza spotřební daně z tabákových výrobků v České republice. Ve sledovaném období je zde patrný nárůst inkasa z těchto daní, proto se stávají stále důležitějším pro příjmovou stranu státního rozpočtu. Dále se práce zaměřuje na komparaci s ostatními státy Evropské unie, z níž vyplývá, že zvyšující cena může být důležitým faktorem způsobujícím pokles spotřeby cigaret. Práce se zabývá rovněž náklady spojenými s kouřením v České republice, které zde nejsou konkrétně vyčísleny, protože přejímají metodiku od Světové zdravotnické organizace, která však není relevantní pro Českou republiku.

Klíčová slova

Státní rozpočet, státní intervence, spotřební daň, tabákové výrobky

JEL

E21, H20, H75, I18, H61

Abstract

Bachelor thesis provides insight into state budget and tax theories that are important for a more detailed view of excise tax, briefly captures the theory of state intervention and price elastic demand. The thesis is an analysis of excise taxes on tobacco products in the Czech Republic In this period, there is an apparent increase in receipts from these taxes, so they are becoming increasingly important for the revenue side of the state budget. Furthermore, the thesis focuses on comparison with other states of the European Union, which implies that the rising price can be an important factor causing a decrease in the consumption of cigarettes. The thesis also deals with costs associated with smoking in the Czech Republic, which are not specifically quantified here, because they adopt methodology from the World Health Organization, which is not relevant to the Czech Republic.

Klíčová slova

State budget, state intervention, excise tax, tobacco products

JEL

E21, H20, H75, I18, H61

Obsah:

Úvod 1

1 Teoretická část 2

1.1 Státní rozpočet 2

1.1.1 Základní charakteristika 2

1.1.2 Výdaje ze státního rozpočtu 3

1.1.3 Příjmy do státního rozpočtu 5

1.2 Daňová teorie 6

1.2.1 Vymezení a definice 6

1.2.2 Funkce a zásady daní 6

1.2.3 Výnosnost daní a Lafferova křivka 7

1.3 Ramseyovo daňové pravidlo 8

1.4 Daňová soustava 8

1.4.1 Daňová reforma po roce 1989 8

1.4.2 Daňová soustava v ČR 9

1.4.3 Přímé daně 11

1.4.4 Nepřímé daně 12

1.5 HDP 13

1.5.1 Základní charakteristika 13

1.5.2 Metody výpočtu 13

1.5.3 HDP v České republice 14

1.6 Státní zásahy 15

1.7 Elasticita 16

2 Analytická část 17

2.1 Spotřební daň z tabákových výrobků 17

2.1.1 Vznik daní a historie ... 17
2.1.2 Právní úprava ... 17
2.1.3 Výpočet spotřební daně ... 19
2.1.4 Rozbor spotřební daně ... 20
2.1.5 Příjem do státní pokladny ... 21
2.1.6 Vývoj sazeb spotřební daně ... 25
2.1.7 Vývoj spotřeby cigaret ... 26
2.2 Komparace vybranými státy EU ... 29
2.2.1 Počet dostupných krabiček cigaret ... 29
2.2.2 Vývoj spotřeby tabákových výrobků ve vybraných státech EU ... 30
2.2.3 Vysoká cena tabákových výrobků jako nejúspěšnější politika ... 32
2.3 Zákaz reklamy ... 33
2.4 Protikuřácký zákon ... 35
2.5 Nápisy a obrázky na krabičkách ... 36
3 Problematika vyčíslení nákladů spojených s kouřením ... 39
3.1 Vyčíslení nákladů dle WHO ... 39
3.2 Vyčíslení nákladů v České republice ... 40
3.2.1 Je vůbec reálné spočítat náklady za kouření? ... 42
Závěr ... 43
Seznam použitých grafů ... 48
Seznam použitých tabulek ... 48
Seznam použitých obrázků ... 48
Seznam použité literatury: ... 49
Seznam použitých zdrojů ... 50

Úvod

Bakalářská práce se zabývá tématem spotřebních daní a ostatních státem realizovaných protikuřáckých politik, jako jsou například protikuřácký zákon, zákaz reklamy na tabákové výrobky a další. Téma týkající se těchto státních zásahů je téma, které je pořád aktuální, ať už kvůli stále rostoucím spotřebním daním či kvůli nikdy nekončícím diskuzím, které se týkají spotřeby tabákových výrobků v poslanecké sněmovně.

V teoretické části bude věnován prostor zejména státnímu rozpočtu, kdy bude popsána jak strana příjmů, tak strana nákladů v České republice a krátce bude nastíněný jejich vývoj. Další kapitola se bude věnovat daňové teorii, kde bude charakterizována funkce daní, výnosnost daní a také bude představena Lafferova křivka a Ramseyovo daňové pravidlo. V následující části bude vylíčena daňová soustava v České republice se zaměřením na přímé a nepřímé daně. V navazujících kapitolách se budeme věnovat hrubému domácímu produktu, elasticitě a státními zásahy. V kapitole stáních zásahů budou představeny například autistické, binární a tringulární intervence.

Analytická část práce bude začínat nejobsáhlejší kapitolou této části, spotřebními daněmi. Nejprve se zaměřím na vznik a historii těchto daní, poté na právní úpravu a výpočet spotřební daně z tabákových výrobků v České republice. Další částí bude rozbor spotřební daně, kde bude představena důležitost těchto daní a následně příjem z těchto daní do státního rozpočtu. Následující částí této kapitoly bude vývoj sazeb spotřebních daní z tabákových výrobků a následné zhodnocení korelace mezi zvyšováním spotřebních daní a spotřebou cigaret v České republice.

Další kapitolou analyzovanou v této části bude komparace ostatních států Evropské unie, kde bude především rozebírána cena cigaret ve sledovaných státech a poté vysvětlována souvislost mezi cenou a spotřebou tabáku. Následující tři kapitoly se budou zabývat jednotlivými protikuřáckými regulacemi, které budou porovnávány se spotřebou cigaret. Poslední kapitolou bude rozbor nákladů spojených s kouřením nejprve na světové bázi, poté na území České republiky.

Cílem této práce je pokusit se analyzovat vybrané protikuřácké politiky a zjistit, jestli jsou účinné či nikoliv, dále zjistit, jak vysoké jsou náklady spojené s kouřením v ČR.

1 Teoretická část

1.1 Státní rozpočet

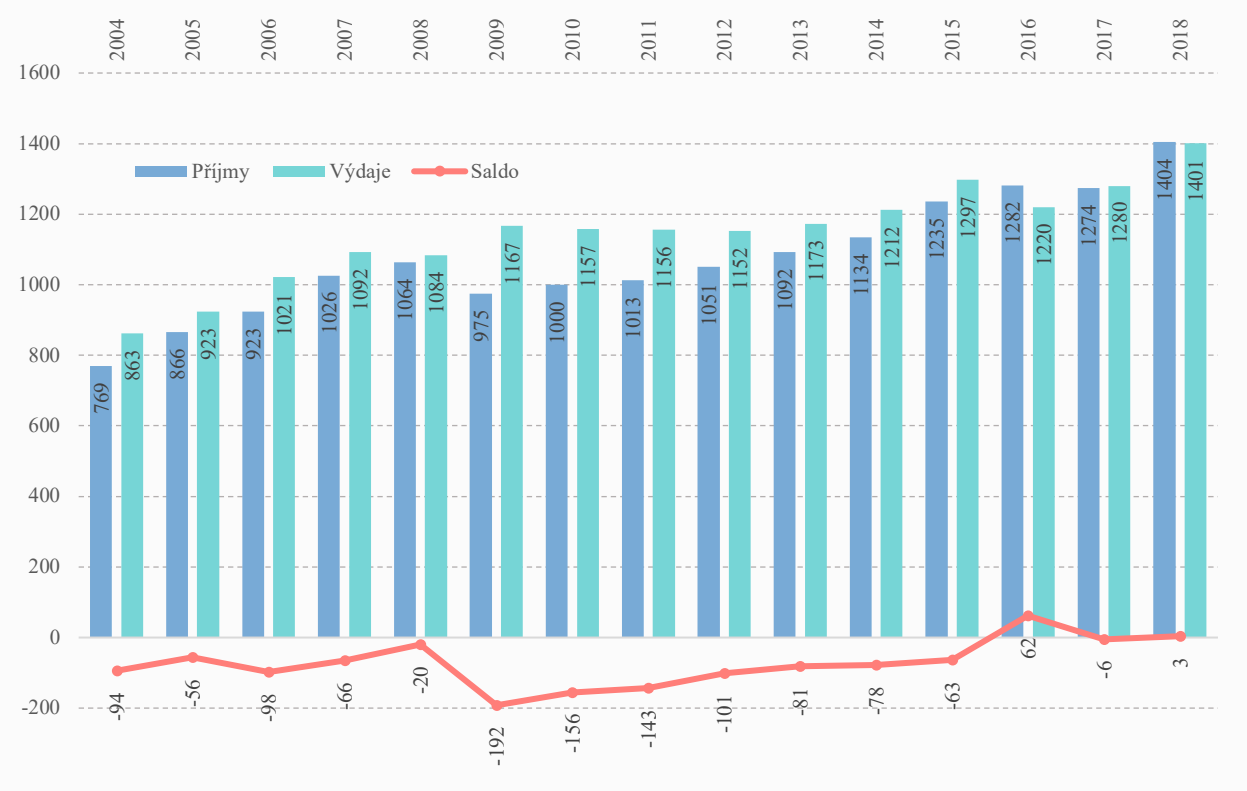
1.1.1 Základní charakteristika

Plán finančního hospodaření neboli státní rozpočet je nejvýznamnější veřejný rozpočet a řadíme ho mezi jeden z nejvýznamnějších článků rozpočtové soustavy. Realizován je na jeden kalendářní rok, a to především proto aby zajišťoval politické, ekonomické a sociální funkce státu. Státní rozpočet v České republice (dále jen SR) se podílí na přerozdělování významné části HDP přes rozpočtovou soustavu, a to především pomocí daní jako například spotřební daně, daň z přidané hodnoty, sociální zabezpečení a další. SR je charakterizován z ekonomického hlediska třemi funkcemi – stabilizační, redistribuční a alokační, kdy důležitými jsou především první dvě zmíněné. Stabilizační funkce využívá SR zejména ke splnění cílů fiskální politiky, a to například ke stimulaci ekonomického růstu, udržení stability cenové hladiny, snižování míry nezaměstnanosti nebo snížení veřejného dluhu. Redistribuční funkce slouží k výše zmíněnému přerozdělování části HDP, tzn. zmírňuje sociální a důchodové nerovnosti tím, že rozděluje výnosy z daní od daňových poplatníků a následně je přerozděluje pomocí výdajových programů mezi skupiny obyvatel, které je naléhavě potřebují. Poslední zmíněnou funkcí je alokační, která slouží k alokaci finančních zdrojů do produkce různých veřejných statků. (Peková, 2018)

Z formálního hlediska je SR bilancí příjmů a výdajů, která by při sestavování a následujícímu schvalování měla být vyrovnaná. Pokud se příjmy rovnají výdajům, mluvíme o rozpočtu jako o vyrovnaném, pokud se příjmy výdajům nerovnají, vzniká tak buď pasivní, nebo aktivní saldo. Jestliže je saldo pasivní mluvíme tak o rozpočtovém schodku neboli deficitu, a naopak pokud je saldo aktivní nazýváme jej rozpočtový přebytek. (Hejduková, 2015) (Nahodil, 2009)

Návrh státního rozpočtu, kde najdeme předpokládané příjmy a výdaje předkládá Ministerstvo financí v součinnosti s ostatními orgány, a to během minulého období. Návrh zákona o státním rozpočtu pak putuje ke schválení vládě, po schválení se rozpočet stává zákonem a uveřejňuje se ve Sbírce zákonů. Za plnění státního rozpočtu odpovídá Ministerstvo financí, které musí pravidelně podávat průběžné zprávy a později také předkládá návrh státního závěrečného účtu, kterým se provede následná kontrola rozpočtového hospodaření. (Hejduková, 2015)

Graf 1: Vývoj příjmů, výdajů a salda SR v České republice 2005–2018

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

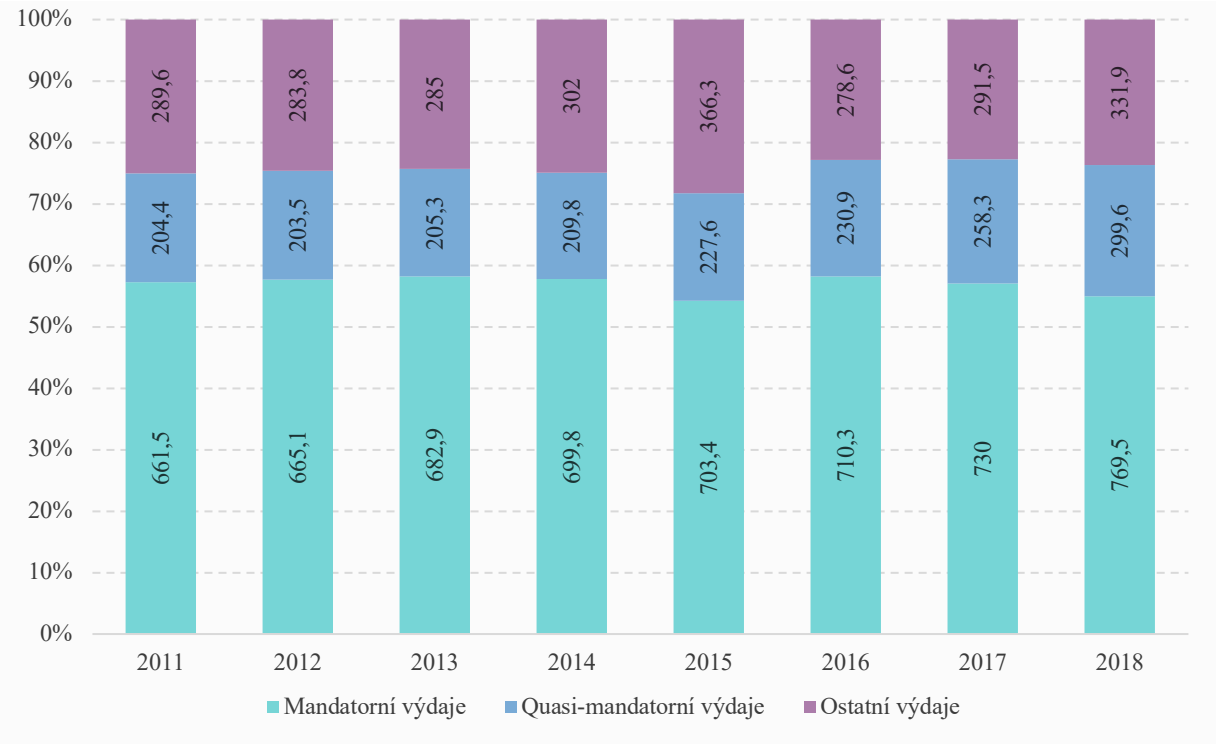
1.1.2 Výdaje ze státního rozpočtu

Výdajová strana SR má za úkol informovat o tom, kolik peněz stát vydává na financování a kam tyto peníze putují jako například zdravotnictví, obrana, důchody, školství atd. Výdaje se pohybují kolem 25 % HDP a rozdělujeme je na mandatorní výdaje, quasi-mandatorní výdaje a nemandatorní výdaje. (Ministerstvo financí ČR, 2018)

Největší skupinou jsou mandatorní výdaje, které tvoří 50-60 % celkových výdajů. Mandatorní výdaje jsou výdaje, které je stát povinen zajistit dle zákona, řadíme mezi ně například sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti, nemocenské pojištění, dávky důchodového pojištění nebo výdaje, které jsou dány jinými normami či závazky například odvody do Evropské unie, dotace atd. Druhou skupinou jsou quasi-mandatorní výdaje, které nejsou zákonem stanoveny přímo, ale taktéž jsou velmi důležité, a to především kvůli tomu, že zajišťují chod státu. Patří sem výdaje na obranu, zahraniční pomoc, humanitární pomoc, aktivní politika zaměstnanosti a další. Tyto výdaje se pohybují okolo 20 % celkových výdajů. Poslední částí jsou nemandatorní výdaje, které slouží státu k reakci na hospodářský vývoj ať už ekonomický nebo rozvoj společnosti, spadají sem výdaje na školství, sport,

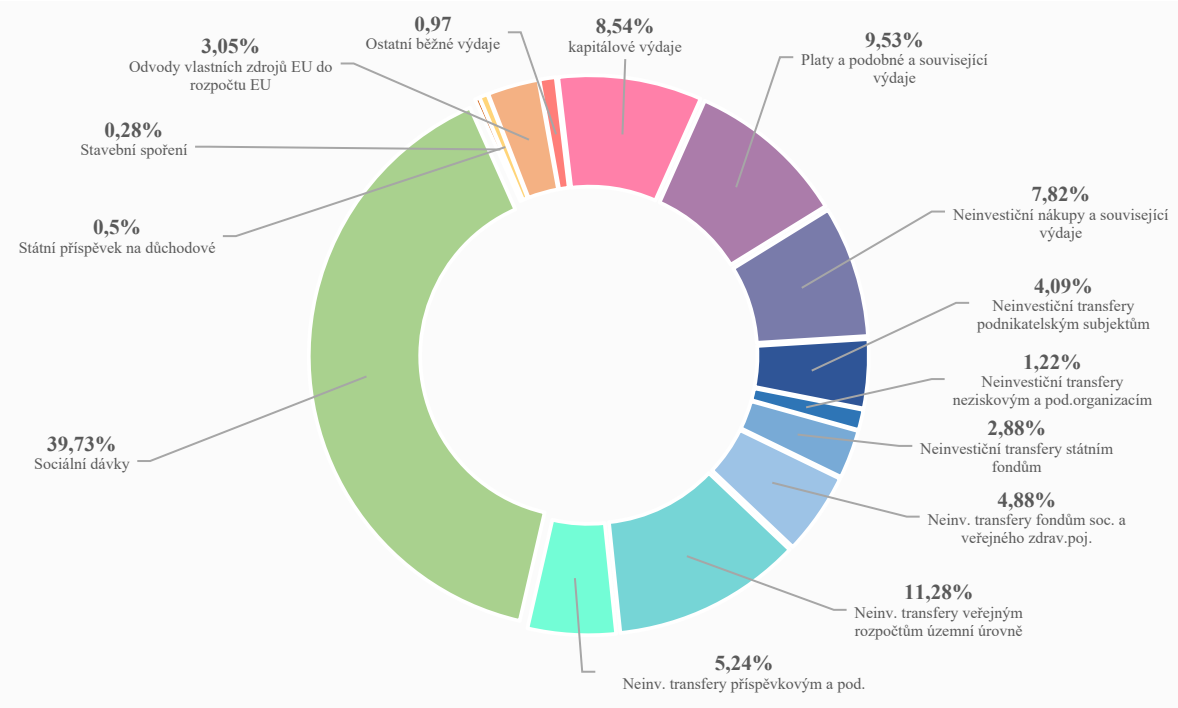
dopravní infrastrukturu a další. Nemandatorní výdaje se pohybují od 20-25 % celkových výdajů. (Ministerstvo financí ČR, 2018)

Graf 2:Vývoj a podíl celkových, mandatorních a nemandatorních výdajů v letech 2011-2018 v mld. Kč

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

Graf 3:Struktura výdajů státního rozpočtu podle druhů v roce 2018

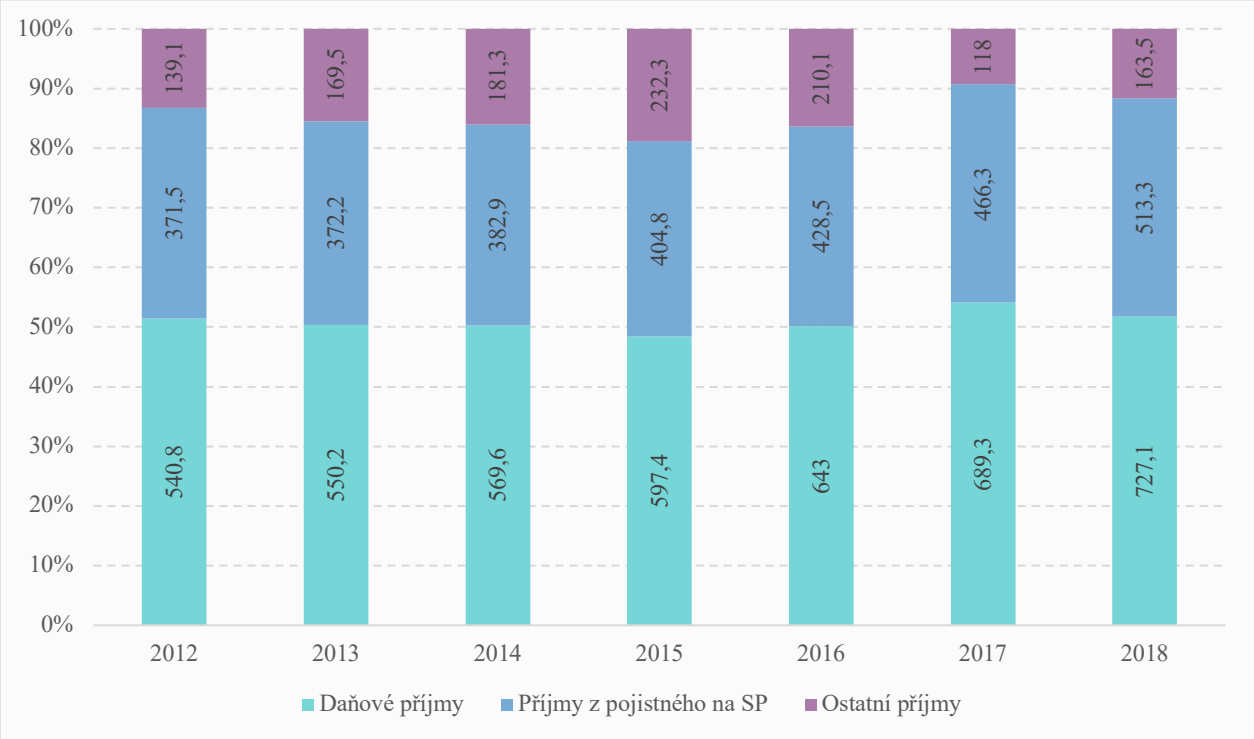
Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

V současné době největší výdajovou složku tvoří především výdaje na dávky důchodového pojištění, dávky sociální podpory, dávky sociální péče a dávky nemocenského pojištění. (Ministerstvo financí ČR, 2018)

1.1.3 Příjmy do státního rozpočtu

Příjmová strana SR zejména popisuje, z jakých zdrojů plánuje vláda financovat všechny aktivity státu, tzn. z daní, poplatků a jiných příjmů. Příjmy rozdělujeme na běžné a kapitálové, běžné se dále dělí na daňové a nedaňové. Nejvýznamnějšími příjmy jsou příjmy běžné, které tvoří největší podíl strany příjmů SR. Rozdělujeme je na příjmy běžné daňové a příjmy běžné nedaňové, kdy dominantní část je daňových, pokud bychom do nich řadili i příspěvky na sociální zabezpečení, tak se na státním rozpočtu podílí 90–95 % procenty. Mezi nedaňové příjmy například dary, krátkodobé úvěry nebo půjčky atd. Do kapitálových příjmů, řadíme příjmy z prodeje státního majetku, příjmy z emise státních obligací, z prodeje majetkových podílu a ostatní. (Hamerníková, 2010)

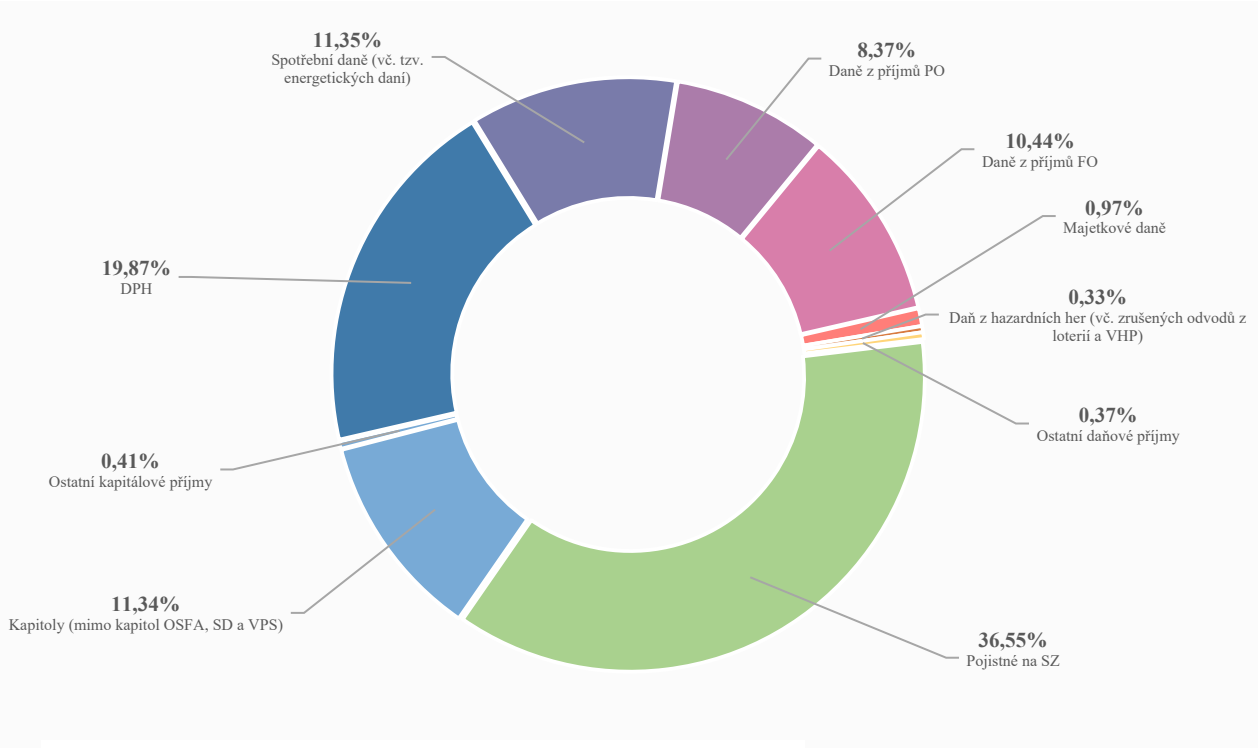
Graf 4: Vývoj příjmů státního rozpočtu v letech 2012-2018 v mld. Kč

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

Roku 2017 proběhlo srovnání zemí OECD a Česká republika se zařadila na 2. místo ve výši odvodů na sociální a zdravotní zabezpečení, a to na úrovni 15 % HDP (odvody platící zaměstnanec za sebe, zaměstnavatel za zaměstnance a odvody OSVČ), před ČR byla Francie s 16,8 % HDP. (Ministerstvo financí ČR, 2018)

Graf 5:Strukktura příjmů státního rozpočtu podle druhů v roce 2018

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

1.2 Daňová teorie

1.2.1 Vymezení a definice

Daň charakterizujeme jako zákonem povinnou platbu, která směřuje do veřejného rozpočtu, vyznačuje se neekvivalentností a neúčelovostí. Daně jsou pravidelnou platbou vyplácenou v určitých intervalech nebo dané různými okolnostmi jako například dědictví či darování. Daň taktéž můžeme vyjádřit jako formu redistribuce národního důchodu, která je jedním z hlavních příjmů do veřejných rozpočtů. Povinnost platit daně upravuje zákon, v České republice jde o Ústavu ČR a další zákony, které se zabývají správou daní. Daně můžeme označit za jednostranný transfer, který je odváděn ze soukromého sektoru do veřejného sektoru, který se vyznačuje neekvivalentností a neúčelností. Neekvivalentností daně myslíme, že plátci daní nedostávají žádnou protihodnotu. Neúčelovostí daně se rozumí, že konkrétní daň, kterou stát vybere se stává součástí veřejného rozpočtu, nikoliv součástí konkrétního vládního projektu. (Kubátová, 2018)

1.2.2 Funkce a zásady daní

Daně označujeme za významný nástroj hospodářské politiky státu, a proto musí plnit celou řadu funkcí. Primární neboli **fiskální funkce**, zajišťuje naplnění veřejných rozpočtů. Druhou taktéž důležitou funkcí je **funkce alokační**, která zaručuje, že prostředky poputují

tam, kde je to potřeba o čemž rozhoduje stát. **Redistribuční funkce** má za úkol zmírnění rozdílů v důchodech mezi různými subjekty, to rovněž můžeme vyjádřit tak, že má za úkol zčásti redistribuovat důchody od zámožných k potřebným. Prostřednictvím **stabilizační funkce** mohou přispívat daně ke zmírnění cyklických výkyvů, a to tím způsobem, že v období hospodářského růstu (konjunktury) daně odvádějí do veřejných rozpočtů vyšší díl, a tím si vytváří rezervu na „horší časy" a naopak v období stagnace daně odvádějí menší díl a z následných rezerv se pak stát snaží opětovně nastartovat ekonomiku. **Stimulační funkce** využívá toho, že subjekty platící daně vnímají nepříjemnou povinnost a jsou schopni pro snížení daňové povinnosti udělat téměř cokoli. Stát tedy může subjekty zvýhodnit daňovými úsporami nebo naopak vystavit vyššímu zdanění. Příkladem daňového zvýhodnění jsou „daňové prázdniny", jenž je forma snížení daňové povinnosti konkrétním osobám za předpokladu splnění určitých podmínek (např. vytvoření pracovních míst, nové technologie, objem investic). Negativní stimulací naopak stát zvyšuje daňové zatížení, a to u statků, u kterých chce stát regulovat spotřebu např. u cigaret či alkoholových nápojů. (Vančurová 2018)

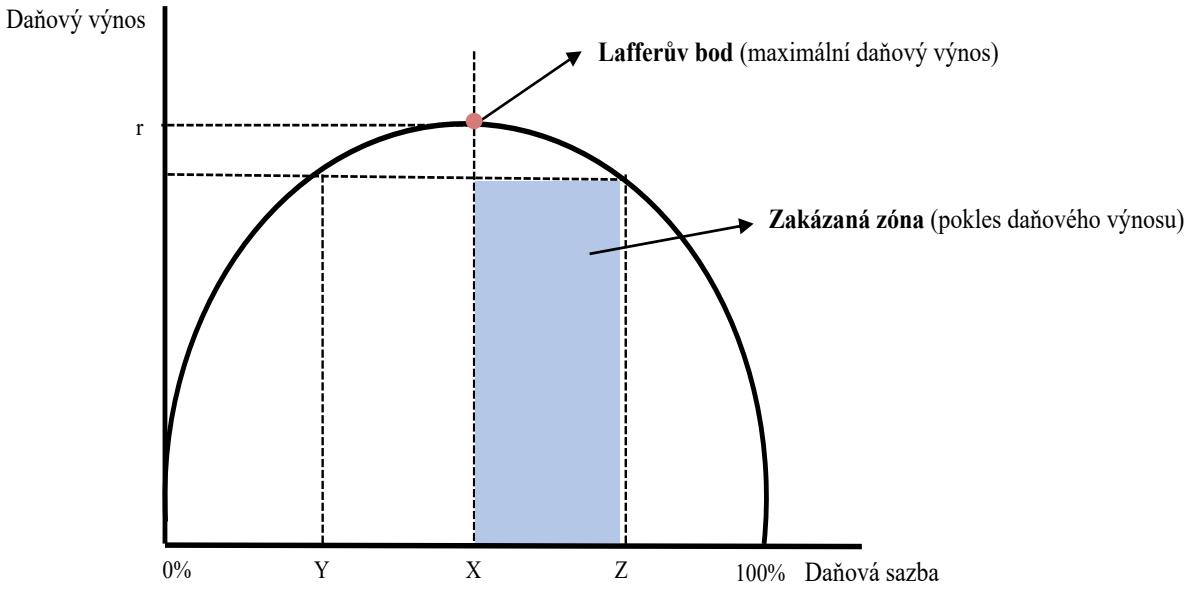
1.2.3 Výnosnost daní a Lafferova křivka

Lafferova křivka někdy nazývána jako ozdravovací daňová politika, zobrazuje elasticitu zdanitelného příjmu, tedy nelineární závislost daňového výnosu na míře zdanění. Tato politika si zakládá na snížení daňové sazby, což má následně vést ke zvýšení úspor, pracovní aktivity a následné hospodářské expanzi. Tento koncept naznačuje, že stát může daňový výnos maximalizovat tím, že nastaví daňový systém do tzv. Lafferova bodu. (Kubátová, 2018)

Lafferova křivka říká, že existují dvě daňové sazby, při kterých stát nemá žádný příjem z daní. První je nulové zdanění, lidé by pracovali ale stát by z toho nezískal nic. Druhé je 100% zdanění, kdy by veškeré příjmy vydělávajících obyvatel byly odvedeny do státní pokladny. Lidé by byli odrazováni od práce a zesílil by odliv kapitálu do zahraničí, tzn. taktéž nulový výnos. (Peková, 2018)

Křivka nám tedy umožňuje najít optimální míru zdanění, bod X, kdy stát bude mít maximální daňový výnos. Pokud se daňová sazba pohybuje před bodem optima (tzn. například bod Y a ostatní body položené pod bodem X), jakékoliv zvýšení zdanění přinese růst výnosů. Je-li zdanění za Lafferovým bodem (například bod Z), nachází se v takzvané zakázané zóně a zvýšení daňové kvóty přinese pokles daňových výnosů. (Holman, 2007)

Obrázek 1: Lafferova křivka

Zdroj: Peková J., Veřejné finance, vlastní zpracování

1.3 Ramseyovo daňové pravidlo

Pravidlo zabývající se efektivností daňového systému, které doporučuje uvalení nejvyšších daní na takové výrobky, u nichž je nejméně cenově elastická poptávka a nabídka. Ačkoliv by výnos z těchto daní byl znatelný, uvalení daní na základní potraviny a existenční potřeby by bylo zároveň nadmíru nespravedlivé a takové daně by pak měly regresivní dopad. Z toho důvodu se toto pravidlo nerespektuje a na základní potřeby je uvalována snížená sazba DPH, avšak kvůli fiskálním důvodům se spekuluje o sjednocení sazby DPH na jednu, což by znamenalo, že by na tyto potřeby platila základní sazba DPH 21 %. (Peková, 2018)

1.4 Daňová soustava

1.4.1 Daňová reforma po roce 1989

Po roce 1989 se ihned začala Česká republika připravovat na nekompromisní daňovou reformu, protože dosavadní úprava již nebyla v souladu s tržním mechanismem. Daňová reforma si vytyčila relativně náročné cíle. V první řadě bylo třeba vymýtit z tehdejšího daňového systému prvky třídní diskriminace z poválečných let. Dalšími cíli bylo posílení optimálního respektování daňových zásad, a to především spravedlnosti a schopnosti platit daň, neutrality v působení na rozhodování ekonomických subjektů o alokaci zdrojů, fiskální výtěžnosti, právní perfektnosti, korektnosti, daňové jistoty a administrativní proveditelnosti spolu s minimální administrativní náročností a minimem nákladů na výběr a správu daní. Pokud se podrobněji podíváme na výčet všech těchto cílů,

můžeme si všimnout, že některé cíle se navzájem vylučují tzn. že není možné splnit všechny cíle najednou, to je jeden z důvodů, proč v uplynulých letech byla daňová soustava neustále „poupravována“, a zákony byly novelizovány. Přijetí zákona č. 212/1992 Sb. můžeme považovat za jakýsi mezník ve vývoji zákonodárství v České republice, došlo k vytvoření nové daňové soustavy, která je platná od 1.1. 1993. (Grúň, 2009)

1.4.2 Daňová soustava v ČR

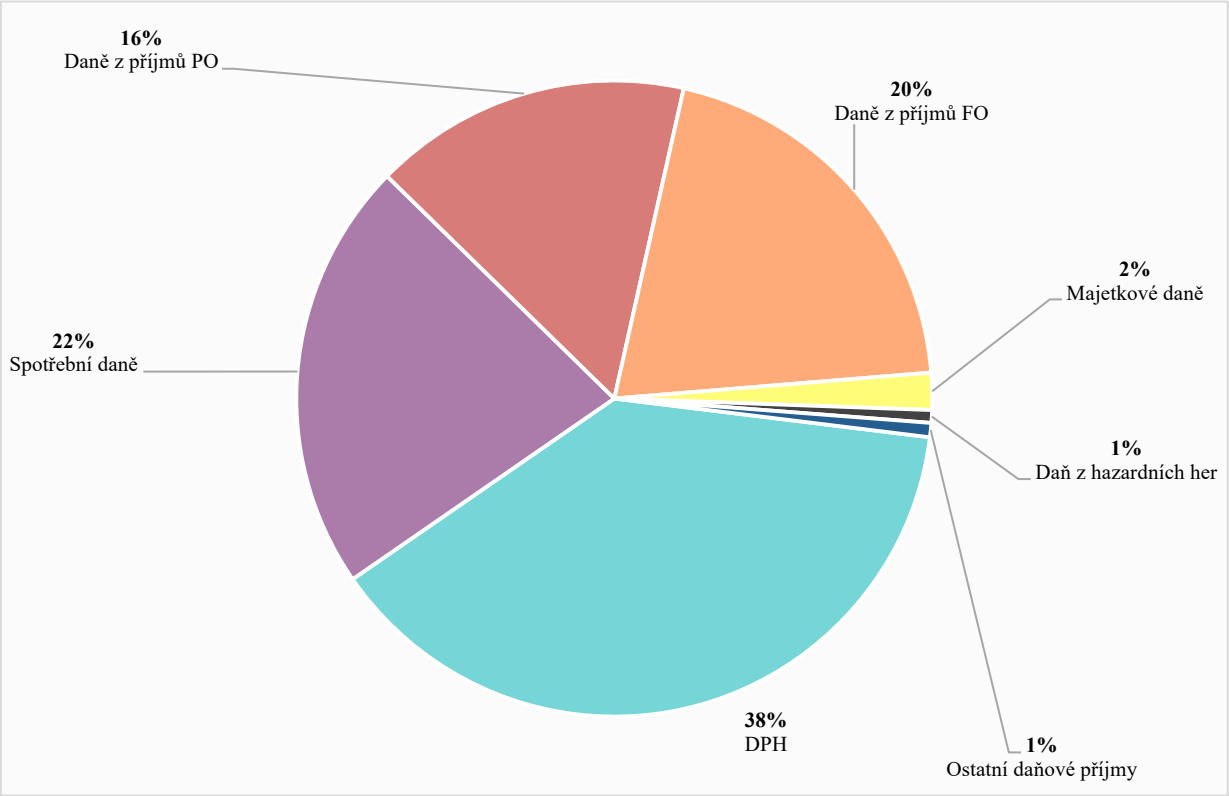
Daňová soustava v České republice je svými hlavními rysy podobná většině systémům Evropských zemí. Daňový systém obsahuje veškeré daně vybírané na území ČR, taktéž zahrnuje veškerá pravidla vybírání daní. (Vančurová, 2018)

Daňová soustava by měla splňovat určité požadavky – efektivnost, pozitivní vlivy na ekonomické chování subjektů, pružnost, spravedlnost a perfektnost. **Požadavkem efektivnosti** předpokládáme, že by daně neměly vyvolávat velké distorze v cenách a užitku z činností, a to z toho důvodu, že distorze nabádají poplatníky k nahrazení zdaněného zboží (nebo činností) nezdaněnými, a tak poškozují efektivní alokaci zdrojů v ekonomice. Kromě toho by daně neměly vyvolávat vysoké administrativní náklady. **Spravedlnost** daní by měla zajistit rovnoměrné rozdělení důchodů. Aby daně splňovaly princip **pružnosti** měly by se měnit v souvislosti se změnou ekonomiky tzn. že by se mělo přihlížet k výnosům nejen současným ale i budoucím. Z požadavku **pozitivních vlivů na ekonomické subjekty** zejména vyplývá, že ačkoli stát potřebuje daně přijímat, aby nebyl omezen ekonomický růst, nesmí omezovat ani pracovní úsilí lidí a přijímaní rizik firmami či ochotu spořit. (Kubátová, 2018) Požadavek **perfektnosti** zejména vyžaduje, aby bylo zřejmé, kdo daně platí a z čeho se platí, aby daňovým poplatníkům byla přehledná a všeobecná struktura. (Peková, 2018)

V České republice je daňová soustava sestavena ze dvou hlavních daní, první je daň přímá, druhá daň nepřímá. U daně přímé lze přesně a jednoznačně specifikovat osobu, která je plátcem, tato osoba by zároveň měla daň přímo odvést příslušnému státnímu orgánu, obvykle se odvádí z majetku či z příjmů poplatníka. Nepřímé daně, jsou přesným opakem daní přímých, tzn. nemůžeme jednoznačně určit daňového poplatníka čili pouze osobu, která bude daň odvádět tedy plátce daně. Jedná se tedy především o „daň ze spotřeby“, která je již v konečné ceně zboží a služeb. Uvádí se, že přímé daně jsou méně efektivní, z důvodu vyšších administrativních nákladů. (Hamerníková, 2010)

Mezi daňovými příjmy jednoznačně dominuje daň z přidané hodnoty, která se se řadí mezi daně nepřímé. Druhou příčku obsadily daně spotřební, kde přes 36 % tvoří spotřební daň z tabákových výrobků. Dále se pak umístily daně z příjmů fyzických osob a hned po té právnických osob. (MF, 2018)

Graf 6: Struktura daňových příjmů v roce 2018

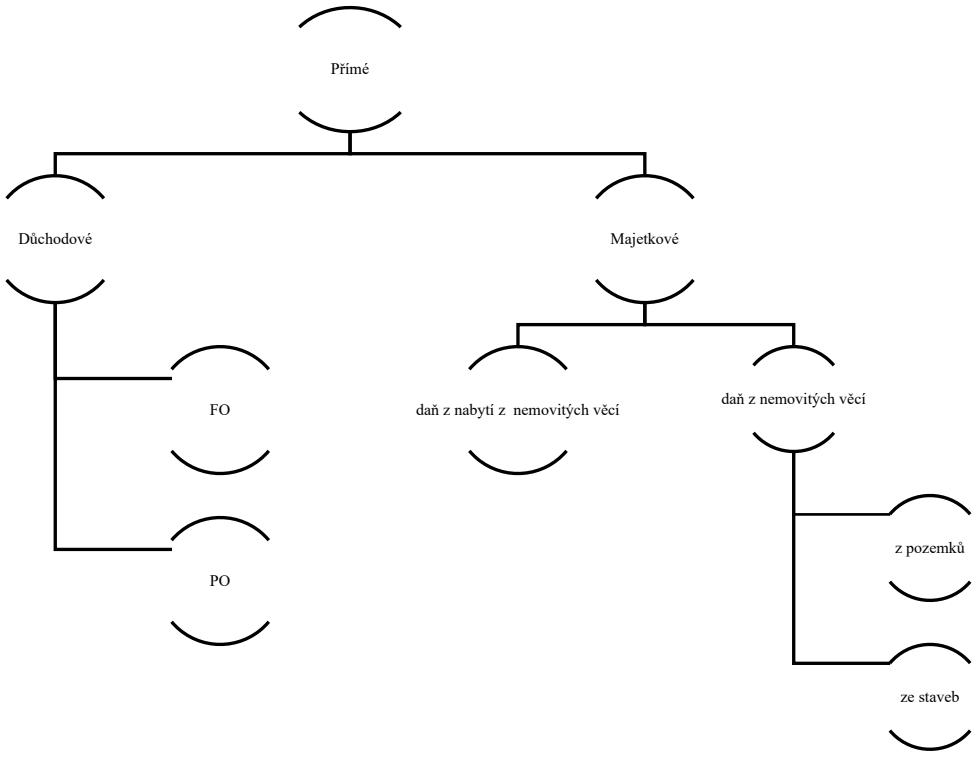

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, vlastní zpracování

1.4.3 Přímé daně

Přímé daně jsou na rozdíl od daní nepřímých viditelnější, tedy lépe řečeno nejsou „schované“ v cenách, to znamená, že jsou poplatníky více vnímány. Právě pro svoji adresnost jsou přímé daně využívané jako prostředek regulace a lépe vyjadřují tzv. daňovou spravedlnost, kdy se uzpůsobuje platební schopnosti subjektů. Přímé daně však mají také negativní vliv na trh práce, respektive na stranu nabídkovou, a to tím, že pokud bude poplatníkovi odebrána část důchodu ve formě daně, bude od práce odrazován a bude raději práci substituovat volným časem, též jsou negativně ovlivněny úspory, které se zdaněním krátí o daň a poplatník se pak bude rozhodovat, zdali není lepší nahradit úspory vyšší spotřebou, tedy svůj důchod utratí. Nejvýznamnějšími zástupci jsou daně z příjmů neboli daně důchodové, které tvoří výraznou část příjmů do státního rozpočtu. (Vančurová, 2018)

Obrázek 2: Soustava přímých daní

Zdroj: Vančurová, vlastní zpracování

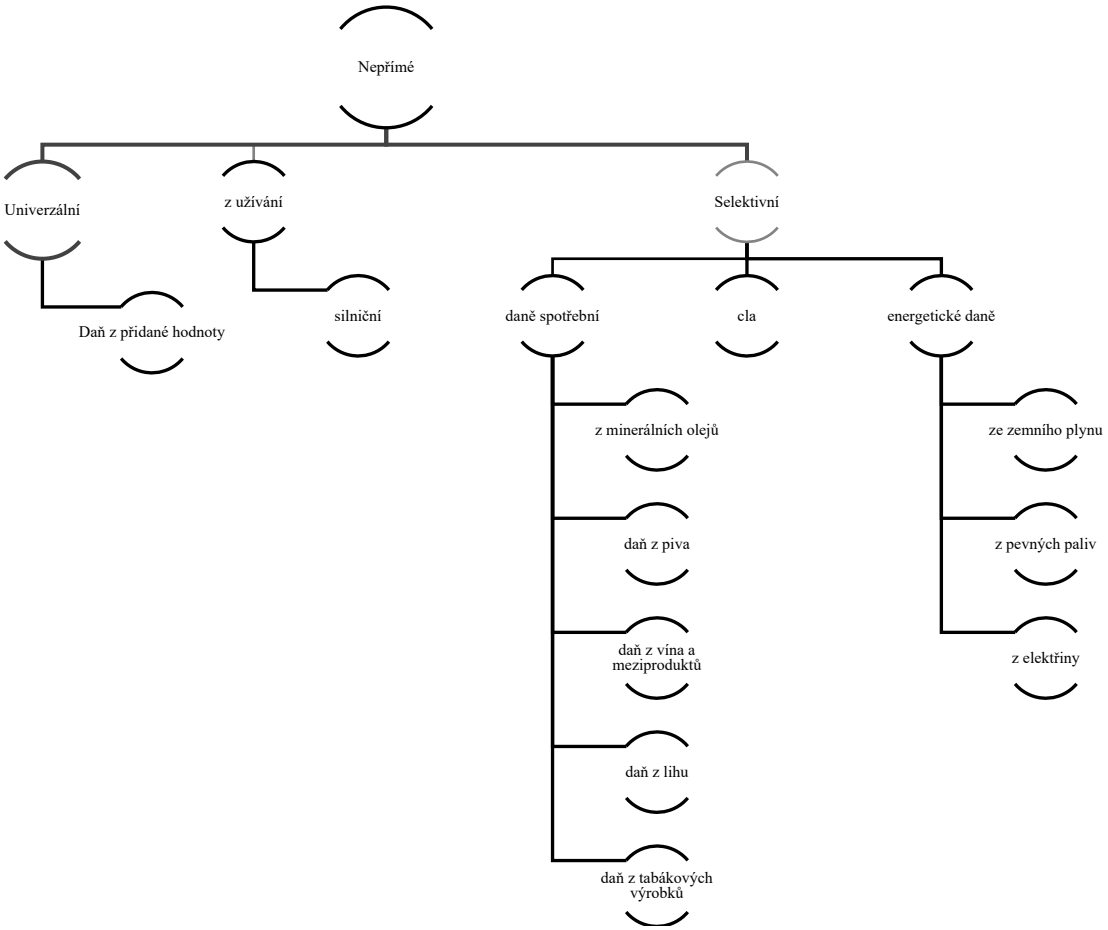
Ze schématu lze vyčíst, že v české daňové soustavě se přímé daně dělí na daně z důchodové, kam patří tedy daně z příjmů fyzických osob a daně z příjmů právnických osob a daně majetkové, kam patří daně z nabytí nemovitých věcí a daně z nemovitých věcí. (Vančurová, 2018)

1.4.4 Nepřímé daně

Nepřímé daně nazýváme daně, jejichž předmětem je spotřeba. Plátcem daně u nepřímých daní je jiný subjekt než ten, který je nositelem daně. Daň je vybírána již při prodeji zboží či služeb konečnému spotřebiteli, daň je tedy součástí ceny, kterou za zboží a služby zaplatí. (Hejduková, 2015)

Zboží či služby podléhají zdanění podle toho, do jakého druhu je zařadíme, proto lze nepřímé daně dále dělit na daně na univerzální daně a selektivní daně. (Hejduková, 2015)

Obrázek 3: Soustava nepřímých daní

Zdroj: Vančurová, vlastní zpracování

1.5 HDP

1.5.1 Základní charakteristika

HDP neboli hrubý domácí produkt, který zachycuje výkonnost ekonomiky, je považován za jeden z nejdůležitějších a nejsledovanějších makroekonomických ukazatelů. Zejména růst a pokles velikosti tohoto ukazatele vypovídá o ekonomické vyspělosti a výkonnosti země. (Pavelka, 2007)

„Hrubý domácí produkt je tržní hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané období“

Jindřich Soukupa kol., makroekonomie, 2018 strana 21

1.5.2 Metody výpočtu

Hrubý domácí produkt lze definovat třemi metodami:

- Výdajová metoda
- Výrobní metoda
- Důchodová metoda

Všemi třemi metodami bychom se měli dostat vždy ke stejnému výsledku. (Pavelka, 2007)

1.5.2.1 Výdajová metoda

Výdajová metoda spočívá ve vyčíslení výdajů jednotlivých sektorů na nákup finálních výrobků a služeb. Hrubý domácí produkt pak teda představuje součet následujících položek: (Soukup, Pošta, Neset, Pavelka, 2018)

C – výdaje domácností na spotřebu

I – soukromé hrubé domácí investice

G – výdaje státu na nákup výrobků a služeb

X – čistý export (export-import)

$$\mathbf{HDP = C + I + G + X}$$

1.5.2.2 Výrobní metoda

Druhá neboli výrobní metoda představuje celkový souhrn finálních výrobků a služeb, které byly poskytnuty a vyrobeny na určitém území za určité období. Avšak v reálné praxi

je těžké určit, zda je statek statkem konečným nebo zdali se jedná o tzv. meziprodukt, který bude ještě nadále zpracováván. Aby produkt nebyl ve výsledném HDP začleněn vícekrát, pracujeme s tzv. přidanou hodnotou v jednotlivých fázích výroby, proto hrubý domácí produkt počítaný touto metodou = součet všech přidaných hodnot každé výrobní etapy. (Pavelka, 2007)

1.5.2.3 Důchodová metoda

Důchodové metoda vychází z důchodů jednotlivých ekonomických subjektů, tzn. výpočet je pak v podstatě součet důchodů, které plynou z výrobních činitelů, které byly použity na tvorbu hrubého domácího produktu. Jedná se o tyto důchody:

HRUBÉ MZDY – včetně dalších nákladů firem na zaměstnance (SP + ZP)

ČISTÉ ÚROKY

HRUBÉ ZISKY FIREM

RENTY – důchody z vlastnictví půdy nebo nemovitosti

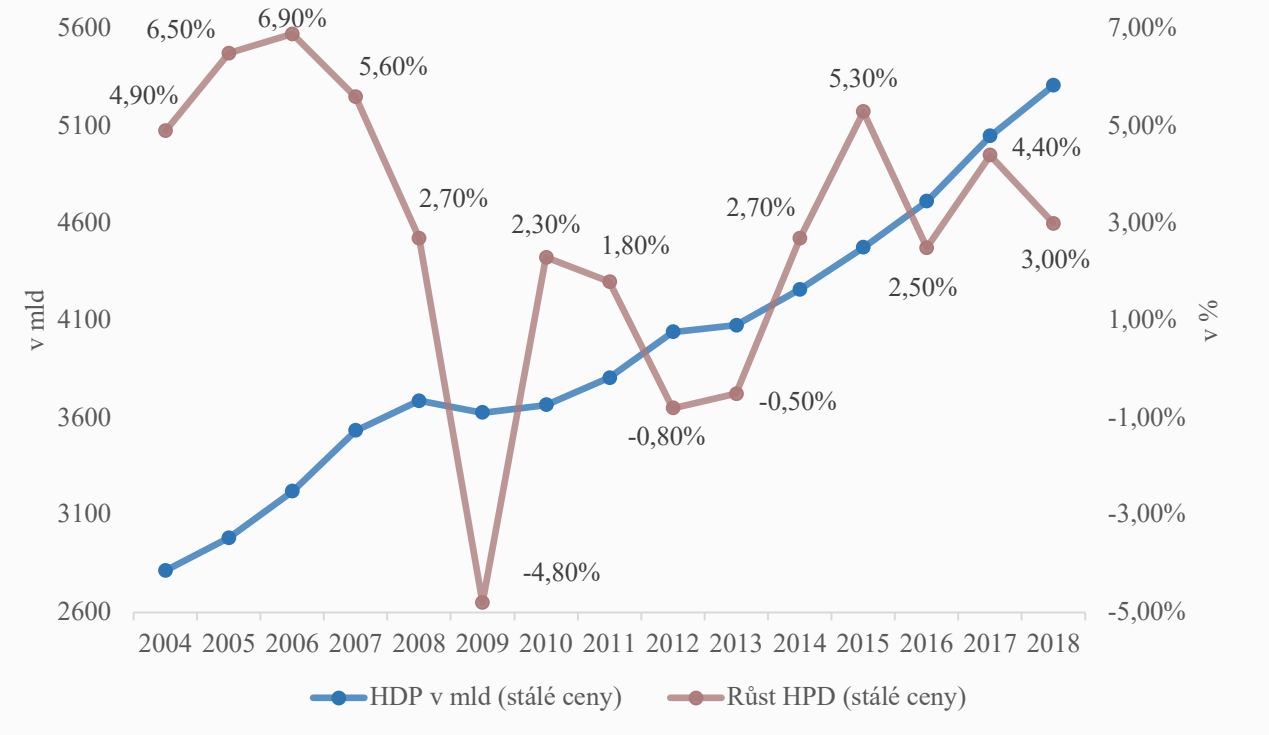
PŘÍJMY ZE SAMOZAMĚSTNÁNÍ – všechny druhy příjmů osob podnikajících samostatně

Součte těchto důchodů, získáme tzv. čistý domácí důchod, to znamená, že k tomuto součtu musíme přičíst amortizaci a nepřímé daně abych dostali hrubý domácí důchod (Jurečka, 2017)

1.5.3 HDP v České republice

Období od roku 2004, poznamenané zejména vstupem České republiky do Evropské unie, kdy české ekonomika zužitkovala nejen silný příliv zahraničních investic ale taktéž příjmy z evropské unie. Od roku 2008 do roku 2014 se ekonomika dostala do ostrého kontrastu vůči konjunkturnímu období, v nichž prožila ekonomika recesi hned dvakrát, roku 2009, kdy na ni dopadly nepřímé důsledky finanční krize v USA, dluhovými problémy eurozóny a hrozbou deflace a poté roku 2012 a 2013, kdy byla krize vyvolána jak dluhovou krizí v eurozóně, tak úspornými opatřeními vlády (ve snaze pomoci veřejným financím), tak zhoršení příjmové situace domácností a tím se vytvořilo tzv. „dvojté vé“ (ČSU, 2015)

Graf 7: Vývoj hrubého domácího produktu v České republice v letech 2004–2018

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

1.6 Státní zásahy

Jedna z nejsrozumitelnějších analýz, která se zabývá rozdílem mezi trhem a státem prezentoval Franz Oppenheimer, který demonstroval dva základní způsoby uspokojování lidských potřeb. První je výroba a dobrovolná směna s ostatními na trhu Oppenheimerem nazvaná „ekonomickými prostředky“ a druhá vyvlastnění bohatství druhých nazvaná „prostředky politickými“. Stát je nazýván jako „organizace politických prostředků“. K označení jednotlivců či skupin, kteří násilně zasahují do společenských nebo tržních vztahů použijeme termín „útočníci“. (Rothbard, 2005)

Takzvaní útočníci se pak můžou dopustit zásahů třemi možnými způsoby, za prvé *autistickou intervencí,* čímž útočník přikazuje jednotlivci, aby nečinil jakési věci, přičemž se to týká pouze osoby a majetku onoho jedince. Zkráceně můžeme říct, že útočník vymezuje užívání majetku člověka v případě, kdy nedochází ke směně. Kterýkoli příkaz či zákaz doléhá pouze na jednotlivce. K tomuto druhu intervencí dochází tehdy, když je člověk nucený útočníkem k něčemu, za co nedostává žádnou službu ani zboží. Mezi autistické intervence můžeme zařadit například přepadení, násilné vynucování, zákaz náboženského projevu či zákaz pozdravu. Pokud je stát v pozici útočníka, který vydává různá nařízení pro

všechny lidi ve společnosti, stále ho smíme považovat za autistickou intervenci, jelikož mocenské vazby vedou ke každému jednotlivci izolovaně. Druhou intervencí je *intervence binární*, kdy útočník je schopný vynutit nucenou směnu mezi jedincem a jím samotným či vymoci si „dar“ pouze pro sebe. Příkladem těchto intervencí je například povinná vojenská služba, daně či loupežné přepadení. Třetím a posledním státním zásahem může být *tringulární intervence,* kde útočník přinutí ke směně dvojici subjektů či jim směnu zakáže. Vztah se tak týká útočníka a „dvojice“, které se směna týká, příkladem může být regulace cen. (Rothbard, 2005)

1.7 Elasticita

Cenová elasticita poptávky udává o kolik procent se změní poptávané množství, pokud se cena změní o jeden procentní bod. (Holman, 2007)

Můžeme říct, že poptávka je cenově elastická, pokud je elasticita větší než 1, pokud je menší než 1 považujeme ji za neelastickou tzn. že malá elasticita poptávky znamená, že spotřebitel téměř nereaguje na změnu ceny a při jejím růstu takřka nesnižuje poptávku. Takto nepružnou poptávku mají zejména návykové statky např. alkohol a tabák ale také základní potraviny a základní potřeby. (Holman, 2007)

2 Analytická část

2.1 Spotřební daň z tabákových výrobků

2.1.1 Vznik daní a historie

První ucelené záznamy o daních z tabákových výrobků na území České republiky máme až z 19. století, kdy se těmto daním přezdívalo tzv. „tabákový monopol“. Tyto daně měly jednoznačně nejvyšší výnos, a to dokonce vyšší, než se vybralo ze všech ostatních spotřebních daní (pivo, líh, víno, olej) dohromady, to znamená, že daně z tabákových výrobků se podílely více než padesáti procenty na nepřímých daních. Po rozpadu Rakouska-Uherska byla zdůrazněna potřeba daňové reformy, avšak nově vytvořená Československá republika převzala daně z tabákových výrobků ve stávající podobě. Od roku 1920 do roku 1927 byl značný vývoj nepřímých daní, vznikly nové daně např. daň z masa, daň z droždí a další, avšak daň z tabákových výrobků byla pořád stejná, mluvíme tedy stále o „státním finančním tabákovém monopolu“. Spotřební daň z tabákových výrobků tak jak ji v podstatě známe, existuje od roku 1993, kdy proběhla daňová reforma. (Široký, 2008)

2.1.2 Právní úprava

Roku 1993 vstoupil v platnost zákon č. 587/1992 Sb. o spotřebních daních, který byl později novelizován. Zákon č. 587/1992 Sb., o spotřebních daních je sestavena ze čtyř hlavních částí. První část utváří společná ustanovení a definuje všechny pojmy, které se týkají spotřební daně, tedy předmět daně, základní sazby nebo např. daňovou povinnost. Část druhá se rozděluje do jednotlivých hlav zákona, kdy každá hlava se zabývá jednomu okruhu výrobků podléhající dani samostatně. Tato část je rozdělena do 5 hlav. Třetí část blíže charakterizovala značení některých tabákových výrobků a část poslední obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení (Zákon 587/1992 Sb. o spotřebních daních)

Později byl vytvořen nový zákon č. 353/2002 Sb. o spotřebních daních, a to kvůli tomu, že Česká republika vstoupila do Evropské unie, účinný je od 1.1. 2004. Předmětem spotřební daně jsou tabákové výrobky, kterými rozumíme cigarety, doutníky, cigarillos, tabák ke kouření a tabák k jiným účelům[1], kterými se podrobněji zabývá §100c. Sazby daně z tabákových výrobků jsou stanoveny buď relativní nebo pevnou sazbou daně. Relativní sazba daně je vyjádřena v procentech a uplatňuje se na základ daně vyjádřen v hodnotovém

[1] cigaretami rozumíme tabákové provazce vložené do dutinek cigaretového papíru doutníky a cigarillos rozumíme tabákovými smotky kouřené v nezměněném stavu

vyjádření. Pevnou sazbu používáme, pokud máme základ daně vyjádřen v kusech či kilogramech (1 kus cigarety či 1 kg tabáku), tzn. že v nynější úpravě zákona používáme pevnou a procentní část sazeb pouze u cigaret, u zbytku tabákových výrobků (doutníky, cigarilla, tabák ke kouření a ostatní tabák) používáme pouze pevnou část sazeb. Minimální část daně znamená, že pokud sečteme procentní a pevnou sazbu daně, musí činit minimálně 2,63 Kč/kus. (Zákon 353/2002 Sb. o spotřebních daních)

Sazby daně jsou od 1.4. 2019 do 31.12. 2019 stanoveny následovně:

Tabulka 1: Sazby spotřební daně z tabákových výrobků 2019

Text	**Sazby daně**		
	Procentní část	**Pevná část**	**Minimální**
Cigarety	27 %	1,46 Kč/kus	Celkem nejméně však 2,63 Kč/kus
Doutníky, cigarillos		1,71 Kč/kus	
Tabák ke kouření		2236 Kč/kg	

Zdroj: Zákon č. 353/2002 Sb. o spotřebních daních, vlastní

Ministerstvo financí představilo tzv. „sazbový balíček“, který by měl být účinný od 1.1. 2020 a upravuje tak kromě jiných i zdanění tabákových výrobků. Zákon především reaguje na zvětšující se dostupnost návykových látek zejména v důsledku růst životní úrovně. (Ministerstvo financí, 2019)

Zvýšení spotřebních daní na tabákové výrobky doporučuje OECD i WHO. Podle poslední zprávy OECD má Česká republika sazby daně na tabákové výrobky stále nižší, než je průměr v Evropské unii. Zvýšení daní nejen motivují spotřebitele ke snížení spotřeby těchto výrobků, ale znamenalo by to i zvýšení příjmů do SR. (Vojtěch, 2019)

U všech tabákových výrobků by se mělo jednat o zvýšení spotřební daně zhruba o 10 %. Kromě úmyslu snížit v České republice spotřebu tabáku je důvodem zvyšování i nutnost harmonizace sazeb s právem Evropské unie, která aktuálně není splněna, ta udává, že spotřební daň z cigaret musí být minimálně 60 % průměrné maloobchodní prodejní ceny cigaret. (Ministerstvo financí, 2019)

Vládou schválený návrh sazeb od 1.1.2020 poslala poslanecká sněmovna do závěrečného čtení (k 25.9. 2019) Novelizované sazby by měly vypadat následovně:

Tabulka 2: Navrhované sazby spotřební daně z tabákových výrobků 2020

Text	Sazby daně		
	Procentní část	**Pevná část**	**Minimální**
Cigarety	30 %	1,61 Kč/kus	Celkem nejméně však 2,90 Kč/kus
Doutníky, cigarillos		1,88 Kč/kus	
Tabák ke kouření		2460 Kč/kg	

Zdroj: MF ČR 2019, vlastní zpracování

2.1.3 Výpočet spotřební daně[2]

U samotného výpočtu výše spotřební daně z cigaret se sčítají následující položky:

- Procentní sazba daně (z celkové ceny pro spotřebitele)
- Pevná část daně (počet kusů x pevná sazba)

Poslední částí je minimální sazba daně, tzn. že pokud sečtu procentní sazbu daně a pevnou sazbu daně a bude nižší než zákonem stanovená minimální sazba (viz tabulka) budu nadále pracovat s minimální sazbou. (Zákon 353/2002 Sb. o spotřebních daních)

Uvedeme na příkladu jedné krabičky cigaret značky Marlboro Red, která v současné době stojí 106 Kč (Česká Trafika, 2019)

Tabulka 3: Rozbor výpočtu ceny 1 krabičky cigaret

Cena za krabičku	106,00 Kč	Výpočet sazby 2019	106, 00Kč	Výpočet sazby 2020
Procentní část daně	28,62 Kč	27 % z 106 Kč	31,8 Kč	30 % z 106 Kč
Pevná část daně	29,2 Kč	1,46 Kč x 20 ks	32,2 Kč	1,61 Kč x 20 ks
Součet procentní a pevné	57,82 Kč	28,62 Kč + 29,2 Kč	64,00Kč	31,8 Kč + 32,2 Kč
Minimální sazba daně	52,6 Kč	2,63 Kč x 20 Ks	58,00 Kč	2,90 Kč x 20 Ks
DPH	18,40 Kč	106 Kč/ 121x21	18,40 Kč	106 Kč/ 121x21
Zdanění celkem	76,22 Kč	57,82 Kč + 18,40 Kč	82,40 Kč	64,00 Kč + 18,40 Kč
Celkové zdanění v %	72 %	76,22 Kč/106 Kč	78 %	82,40 Kč/106 Kč
Spotřební daň v %	55 %	57,82 Kč/106 Kč	60 %	64,00 Kč/106 Kč

Zdroj: MF ČR 2019, výpočet vlastní

[2] Jedná se pouze o výpočet spotřební daně u cigaret, nikoliv u ostatních tabákových výrobků

2.1.4 Rozbor spotřební daně

Spotřební daně od středověku měly jedinou funkci, a to především získání příjmů do panovníkovy pokladny, proto se uvalovaly na zboží vysoké spotřeby, které má cenově nepružnou poptávku, a to zejména proto, aby byl výnos veliký. Jednotková daň však nebyla vysoká, neboť to vynahradila velká spotřeba tohoto zboží, mezi které patřily například svíčky, olej, cukr atp. V moderních daňových systémech se selektivní spotřební daně soustředí na zboží, které má neelastickou poptávku, to znamená, že téměř nereaguje na růst ceny a zároveň u zboží, u kterého je nežádoucí spotřeba, např. u alkoholu, cigaret. (Kubátová, 2018)

V moderních daňových soustavách patří spotřební daň z tabákových výrobků mezi nejdůležitější spotřební daně. Ať už vysokými sazbami či velmi nízkou cenovou elasticitou spotřeby se řadí spotřební daň z tabákových výrobků mezi významné příjmy do veřejného rozpočtu. Výnos těchto daní je umocněn ještě technikou zdanění daní z přidané hodnoty, která je vypočítávána z ceny včetně spotřebních daní, nikoliv ze základu daně jako u ostatního zboží. V současnosti se uvádějí zejména tyto argumenty ke zdanění tabákových výrobků. (Kubátová, 2018)

- **PŘÍJEM DO STÁTNÍ POKLADNY**
- **ODRAZENÍ OD „ŠKODLIVÉ SPOTŘEBY“**

Explicitně má spotřební daň působit na občany jako „výchovné opatření“, kdy mají být zvyšující se cenou odrazováni od nezdravých návyků či platit jakousi „náhradu“, za zvýšené náklady společnosti (například velmi nákladná léčba nemocných kuřáků).

Implicitně spotřební daň považujeme spotřební daň, za velmi významný a stabilní příjem a umožňuje vládě dodržet rozsah výdajů.

Zmíněné dva argumenty však stojí proti sobě, pokud mají daně odradit od spotřeby zboží, které podléhá daním, je nemyslitelné, aby daně byly zároveň stabilním příjmem. Nicméně výzkumy ukazují, že poptávka po tabákových výrobcích není úplně neelastická, to znamená, že zvýším daně můžeme konzumenty částečně odradit, ale pokud by sazby byly příliš vysoké můžeme tak ohrozit saldo veřejného rozpočtu. (Kubátová, 2018)

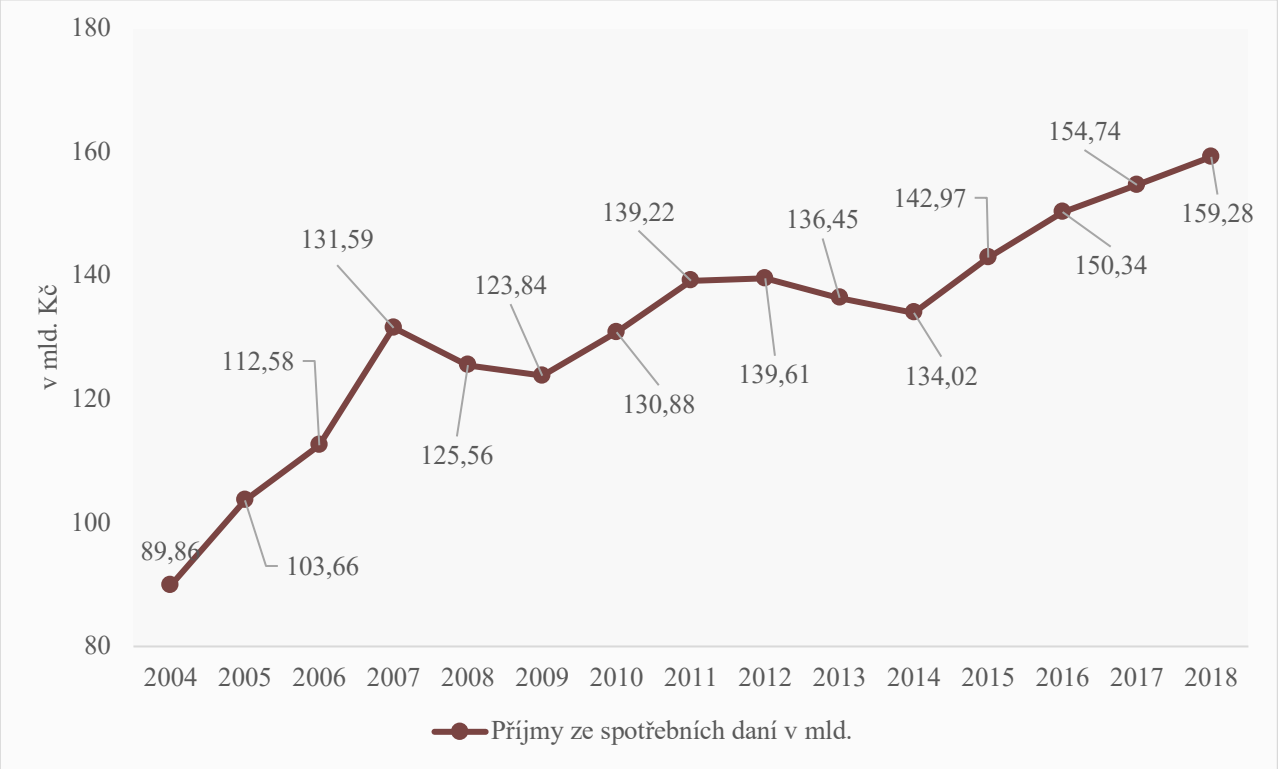
Regresivní dopad daně čili relativně vyšším daňovým břemenem jsou zatíženi spotřebitelé s nízkými důchody. Vysvětlit to můžeme tak, že na spotřebu tabákových výrobků je z menších důchodů vymezen větší podíl tzn. není proporcionální. V některých

zemích je spotřeba tabáku dokonce vyšší u chudších vrstev nežli u vrstev s vyššími příjmy, obvykle spotřebitelé nižších příjmových vrstev omezují spotřebu jiných statků (jídla, oblečení) na úkor své závislosti. (Kubátová, 2018)

2.1.5 Příjem do státní pokladny

Spotřební daně jako celek jsou pro státní rozpočet velmi stěžejní, protože po dani z příjmů FO a PO a dani z přidané hodnoty je nejdůležitější daní, co se týče inkasa. Na příjmech státního rozpočtu se podílí přibližně 15 procenty. Příjmy ze spotřební daně z tabákových výrobků jsou pouze částí celkových příjmů ze spotřebních daní, avšak tato část je hned po spotřebních daních z minerálních olejů nejvyšší. V celkových vývoji příjmů ze spotřebních daní pozorujeme v předešlých 14 letech markantní nárůst, podíváme-li se na rok 2004, byl příjem ze spotřebních daní „pouhých" 90 mld. Kč, zatímco v současné době se inkaso z těchto daní rovná bezmála 160 mld. Kč., což je takřka jednou tolik. Významný růst spotřebních daní můžeme pozorovat po roce 2004, což může být zapříčiněné vstupem do Evropské unie a s tím spojeným nově vytvořeným zákon o spotřební dani č. 353/2002 Sb., který je platný od 1.1. 2004, jak jsem již zmínila v předchozí kapitole. Po letech od roku 2004 svůj vrchol dosáhlo inkaso v roce 2007, kdy příjem ze spotřebních daní byl skoro 132 mld. z 113 mld. z roku 2006, jedná se asi o největší meziroční nárůst za posledních 14 let, jednalo se o rozdíl přibližně 19 mld., můžeme taktéž říci, že se jednalo o nárůst více jak 16 %. V následujících letech 2008 a 2009 příjmy ze spotřebních daní poklesly, způsobené zejména asi vlivem hospodářskou krizí. Po překonání této krize došlo k opětovném nastartování ekonomiky, tzn. že inkaso ze spotřebních daní od roku 2010 opět roste a to roku 2013, kdy inkaso opětovně klesá, a to pravděpodobně z důvodů dluhové krize v eurozóně. Od roku 2015 jsou příjmy ze spotřebních daní rostoucí a svého maxima tedy zatím dosahují v roce 2018 s 159,28 mld. (Ministerstvo financí, 2018)

Graf 8: Vývoj příjmů ze spotřebních daní v letech 2004–2018

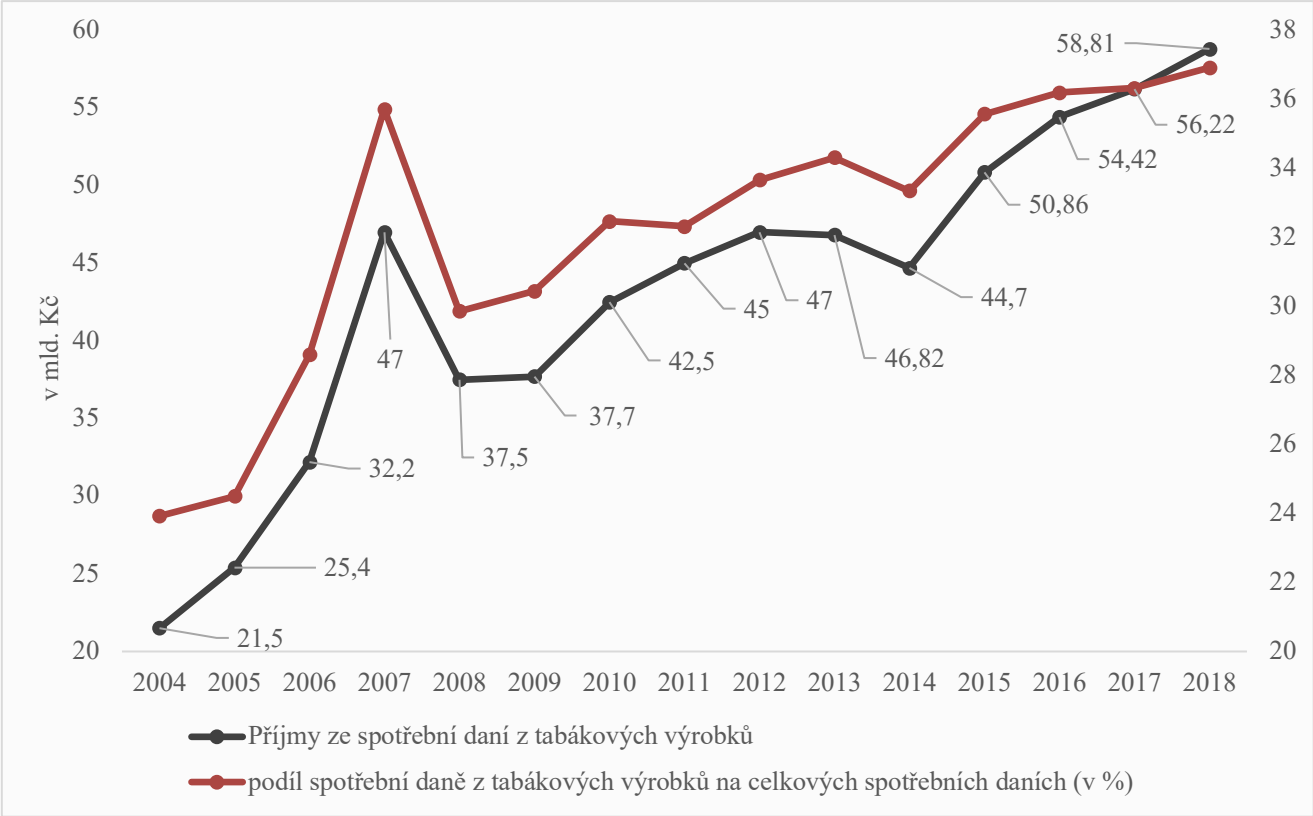

Zdroj: MF ČR 2019, vlastní zpracování

Jak je již poznamenané výše, spotřební daň z tabákových výrobků je pouze část spotřebních daní celkových. Můžeme říct, že růst spotřebních daní z tabákových výrobků je ještě dramatičtější nežli růst u daní spotřebních celkových, protože příjem ze spotřebních daní z tabákových výrobků se za sledované období, tedy 14 let, téměř ztrojnásobil. Od roku 2004 do roku 2007, zde můžeme vidět strmý nárůst příjmů z tohoto typu daní, což může být zapříčiněné tím, že od roku 2004, kdy začal být účinný zákon č. č. 353/2002 Sb., se rovněž takto strmě zvyšovala i pevná sazba daně z tabákových výrobků (graf č. 10). Konktrétněji se pevná sazba od roku 2004 do roku 2007 zvedla o 120 %. Roku 2008 však dochází k propadu více než o 25 procent, opět způsobené hospodářským utlumením, ačkoliv u tohoto druhu daní se jedná o pouze jednoroční pokles na rozdíl například u spotřebních daní celkových. V roce 2009 už inkaso ze spotřební daně z tabákových výrobků opět roste, což nemohlo být způsobeno odezníváním hospodářské krize, ale tím, že se opět roku 2008 zvyšovaly pevné sazby spotřebních daní z tabákových výrobků a to o 0,15 korun na jednu cigaretu a procentuální sazby o 1 %. Od roku 2009 zaznamenáváme další dlouhodobý nárůst příjmů ze spotřebních daní z tabákových výrobků, a to až do roku 2013 a 2014, kdy pokles opět připisuji dluhové krizi v eurozóně, a rovněž tomu, že mezi lety 2012 až 2014 se pevná sazba pohnula o zanedbatelných 0,07 korun na jednu cigaretu a procentuální sazba dokonce

poklesla o jeden procentní bod. Od roku 2015 inkaso ze spotřebních daní z tabákových výrobků opět roste a růst můžeme očekávat i blízké budoucnosti, protože začátek roku 2020 opět přinese dosti výrazné zvýšení sazeb těchto druhů daní, konkrétněji se bude jednat o zvýšení pevné sazby z 1,46 korun na 1,61 korun na jednu cigaretu tzn. o 10 % a u procentuální sazby se zde jedná o tři procentní body, zatím nejvyšší nárůst procentuální sazby vůbec.

Graf 9: Vývoj příjmů ze spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2018

Zdroj: MF ČR 2019, vlastní zpracování

Jak bylo představeno výše, existují různé druhy spotřebních daní. Spotřební daň z tabákových výrobků se na celkových příjmech ze spotřebních daní vždy podílela výraznou částí, již od roku 2004 to bylo necelých 24 % v současné době to je bez osmi setin 37 %. Křivka podílu spotřební daně z tabákových výrobků na celkových spotřebních daních téměř jistě kopíruje křivku příjmů ze spotřebních daní. To znamená, že podíl na celkových spotřebních daních se razantně zvýšil roku 2007, kdy se ale razantně zvýšily i sazby těchto daní. Roku 2008 klesl spolu s hospodářskou krizí a hned rok poté opět rostl. Nevidíme zde žádnou významnou odchylku od inkasa ze spotřebních daní z tabákových výrobků, proto není nutné to více komentovat.

Poněvadž příjmy ze spotřebních daní z tabákových výrobků jsou významným příjmem do státního rozpočtu České republiky, je důležité podívat se taktéž na podíl na celkových daňových příjmech státního rozpočtu vč. Sociálního pojištění, vyjádřený v procentech. Tento podíl se od roku 2004 do roku 2018 pohyboval mezi třemi až pěti procenty. Nejvyšší hodnoty jsme se dočkali v roce 2007, kdy to bylo 5,22 procent. Ačkoliv se zdá, že pokud bychom vyloučili krize z roku 2008 a z roku 2014, bude tento podíl pořád stoupat, kvůli zvyšujícím se spotřebním daním, ale v posledních dvou letech máme podíl klesající, což může být vysvětleno buď vcelku vysokým nárůstem celkových daňových příjmů či snížením spotřeby cigaret na které se podíváme níže. Zajímavé při pozorování rostoucího trendu spotřebních daní z tabákových výrobků je podíl na HDP České republiky. Tento podíl se pohyboval ve sledovaných letech mezi ¾ % až 1 % 1/3 . Vrcholem byla hodnota 1,33 procenta naměřená v roce 2007, a k této hodnotě se podíl už zdaleka nepřiblížil, v posledních letech se podíl drží kolem 1,10 – 1,15 procenta. V posledních letech stejně jako podíl na celkových daňových příjmech klesá.

Tabulka 4: Vývoj podílu SPD z tabákových výrobků na celkových daňových příjmech a HDP v letech 2004 až 2018

Rok	Daňové příjmy do SR vč. Sociálního pojištění	HDP v mld.	Podíl SPD z tabákových výrobků na daňové příjmy v %	Podíl SPD z tabákových výrobků na HDP v %
2004	699,44	2814,8	3,07	0,76
2005	770,5	2983,9	3,30	0,85
2006	801,97	3222,4	4,02	1,00
2007	900,79	3535,5	5,22	1,33
2008	930,64	3689	4,03	1,02
2009	832,97	3628,1	4,53	1,04
2010	863,67	3667,6	4,92	1,16
2011	889,9	3807,2	5,06	1,18
2012	911,85	4041,9	5,15	1,16
2013	922,4	4077,3	5,08	1,15
2014	951,79	4261,1	4,70	1,05
2015	1002,13	4477	5,08	1,14
2016	1070,47	4712,9	5,08	1,15
2017	1155,61	5049,9	4,86	1,11
2018	1238,92	5310	4,75	1,11

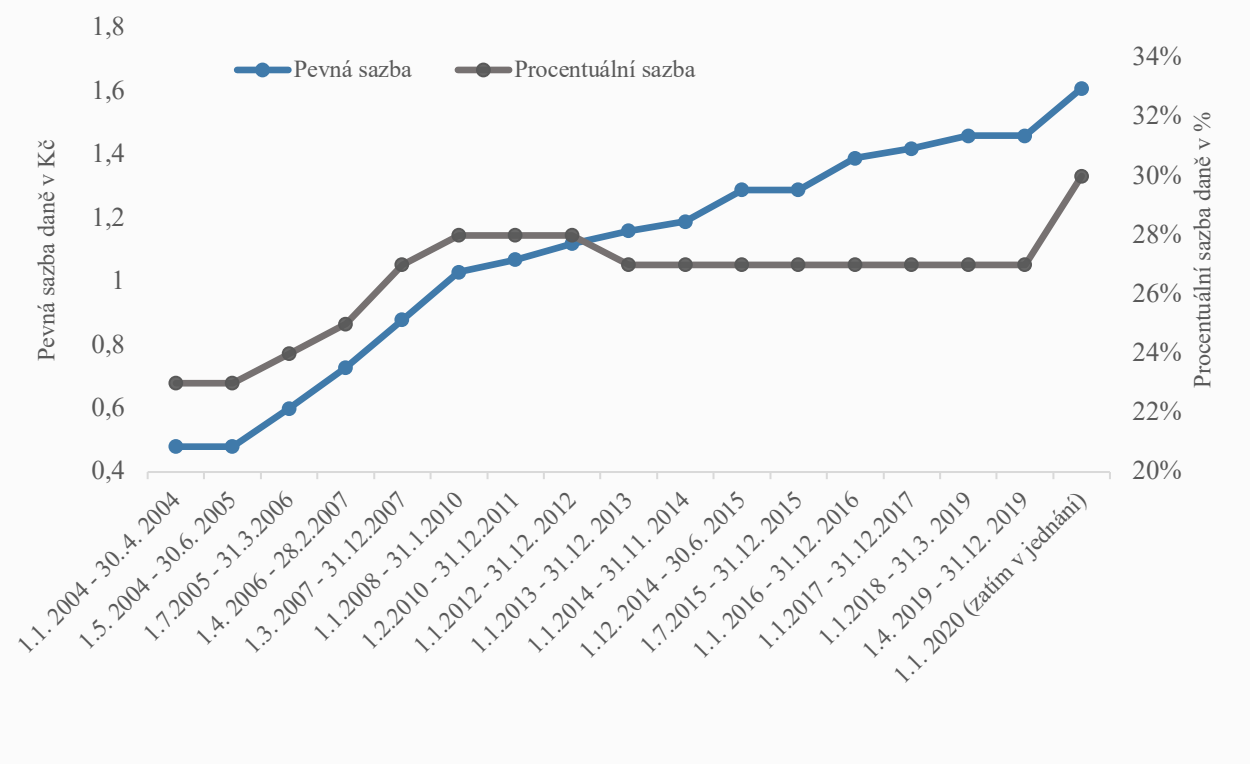
Zdroj: MF ČR 2019 a ČSU 2019, vlastní zpracování

2.1.6 Vývoj sazeb spotřební daně

V této kapitole je vyobrazen vývoj spotřebních daní od roku 2004, který je zvolen záměrně kvůli vstupu České republiky do Evropské unie s čímž je spojena harmonizace daní z cigaret vzhledem k legislativě Evropské unie.

Od vstupu České republiky do Evropské unie se spotřební daň zvýšila již šestnáctkrát krát, pokud beru v potaz i zvýšení, které je nyní v jednání na rok 2020 je to celkem sedmnáctkrát. Pevná sazba spotřební daně se zvyšuje téměř každý rok, jedinou výjimku shledáváme roku 2014, kdy sazba zůstala stejná jako předchozí rok. Od roku 2004 tato pevná sazba narostla více než 3krát, a to konkrétně z hodnoty 0,48 na hodnotu 1,46 (do roku 2019), pokud bychom brali v potaz i zvýšení pro rok 2020 byla by ta hodnota téměř 3,5krát vyšší. Na rozdíl od toho procentní sazba spotřební daně se zvyšovala pouze do roku 2008, tam se do roku 2012 zastavila na 28 % a pak se dokonce snížila na 27 %, které přetrvávají až do současnosti. Tato sazba se má zvyšovat se změnami k 1.1. 2020, kdy stoupne na 30 %, což je po dlouhé době nárůst o více než jeden procentní bod. (Celní správa, 2019)

Graf 10: Vývoj sazeb spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2020

Zdroj: Celní správa, vlastní zpracování

S pevnou a procentuální sazbou se měnila i sazba minimální, kterou používáme při nesplnění určitých podmínek uvedených v kapitole výše. Minimální sazba se od roku 2004 zvýšila více než třikrát, a to z hodnoty 0,96 korun za kus na hodnotu 2,63 korun za kus, pokud bychom brali v potaz pouze změny do roku 2019, když bychom brali i změny, které nastanou roku 2020 dostali bychom se dokonce na částku 2,90 Kč/ks.

Tabulka 5: Vývoj sazeb spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2020

Účinnost od	Sazba spotřební daně		
	Pevná	Procentní	Minimální
1.1.2004	0,48 Kč/ks	23 %	0,96 Kč/ks
1.5. 2004	0,48 Kč/ks	23 %	0,94 Kč/ks
1.7. 2005	0,60 Kč/ks	24 %	1,13 Kč/ks
1.4. 2006	0,73 Kč/ks	25 %	1,36 Kč/ks
1.3. 2007	0, 88 Kč/ks	27 %	1,64 Kč/ks
1.1. 2008	1,03 Kč/ks	28 %	1,92 Kč/ks
1.2. 2010	1,07 Kč/ks	28 %	2,01 Kč/ks
1.1. 2012	1,12 Kč/ks	28 %	2,10 Kč/ks
1.1. 2013	1,16 Kč/ks	27 %	2,18 Kč/ks
1.1. 2014	1,19 Kč/ks	27 %	2,25 Kč/ks
1. 12. 2014	1,29 Kč/ks	27 %	2,37 Kč/ks
1.7. 2015	1,29 Kč/ks	27 %	2,37 Kč/ks
1.1. 2016	1,39 Kč/ks	27 %	2,52 Kč/ks
1.1. 2017	1,42 Kč/ks	27 %	2, 57 Kč/ks
1.1. 2018	1,46 Kč/ks	27 %	2,63 Kč/ks
1.4. 2019	1,46 Kč/ks	27 %	2,63 Kč/ks
1.1. 2020	1,61 Kč/ks	30 %	2,90 Kč/ks

Zdroj: Celní správa, vlastní zpracování

2.1.7 Vývoj spotřeby cigaret

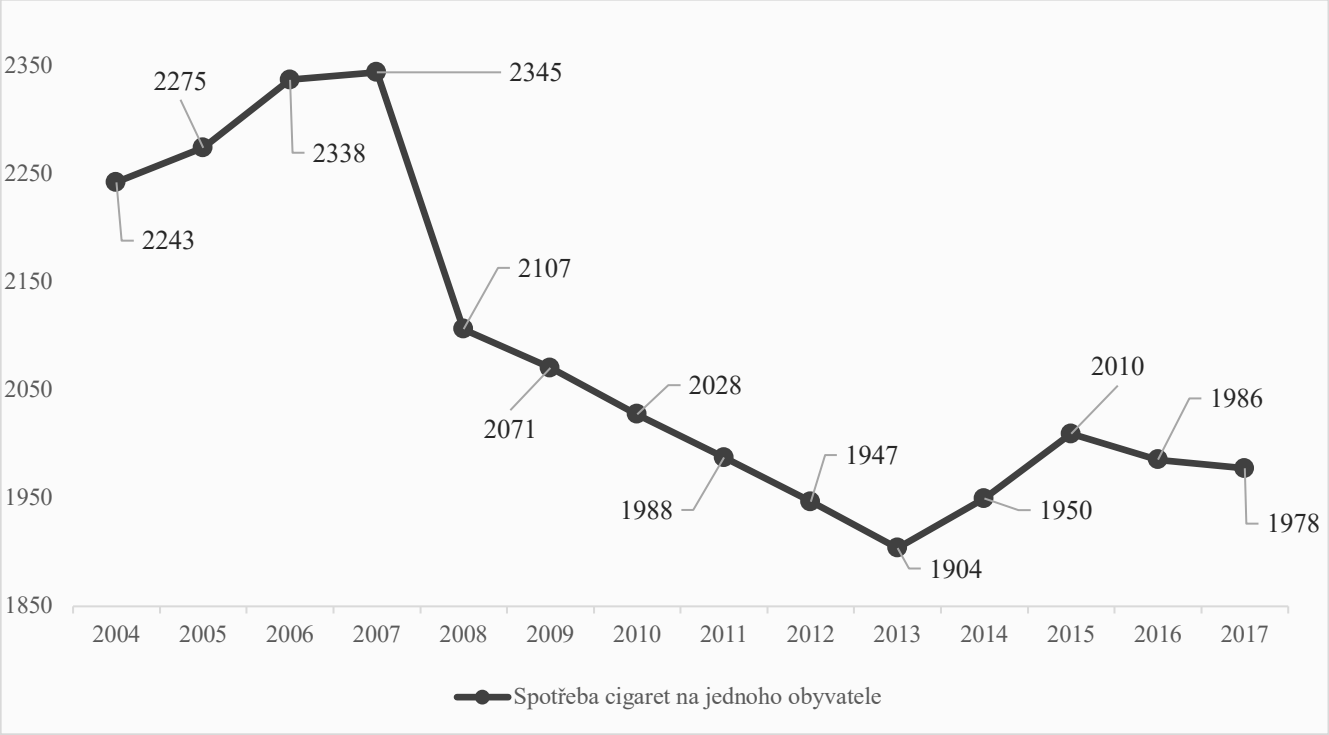
Díky analýze vývoje spotřeby cigaret máme možnost posoudit efektivitu hospodářské politiky ve vztahu k závislosti na tabákových výrobcích (konkrétně na cigaret). Můžeme tak zjistit, jestli zatížení spotřební daní je účinné, a také jestli zvyšování sazeb spotřebních daní je účinné, to znamená, jestli tak klesá spotřeba či nikoliv. Poskytuje nám taktéž nadhled mezinárodní, to znamená můžeme tak zjistit, zdali se pohybujeme pod průměrem či nad průměrem ostatních států Evropské unie, či celého světa.

Ke sledování spotřeby cigaret, respektive vývoje spotřeby cigaret v České republice využívám data, které vydává Český statistický úřad od roku 1989. Tato data Český statistický úřad získává ze svého statistického šetření a týkají se pouze spotřeby cigaret, nicméně je tam započítána spotřeba cigaret v kusech, a to včetně cigaret balených doma, do

spotřeby už pak nejsou započítány doutníky, dýmkový tabák, šňupací tabák, žvýkací tabák a ostatní. (ČSU, 2019)

Spotřeba cigaret na jednoho obyvatele ve zkoumaném období je spíše klesající. Od roku 2004 do roku 2007 byla rostoucí, a v roce 2007 dosáhla svého nejvyššího maxima v hodnotě 2345 cigaret na jednoho obyvatele.

Graf 11: Vývoj spotřeby cigaret na jednoho obyvatele v ČR v letech 2004-2017

Zdroj: CSU, vlastní zpracování

Nejvyšší výkyv naopak spotřeba cigaret zažila hned rok poté, a to opačným směrem, od roku 2007 zažila spotřeba cigaret doslova obrovský propad a to o 238 cigaret na jednoho obyvatele za jeden rok. I nadále pak spotřeba klesala až na hodnotu 1904 cigaret na osobu, a to v roce 2013. Naopak za tuto dobu tedy od roku 2007 do roku 2013 se sazba spotřební daně zvedla hned pětkrát, z hodnoty 0,88 na hodnotu 1,16 korun za kus. Tudíž pokud bychom zohledňovali pouze roky 2007 až 2013 bylo by vcelku jasné, že spotřební daň působí na kouřící menšinu obyvatel negativně, to znamená, že by platila zásada, že čím více zvýšíme spotřební daň, tím více klesne spotřeba cigaret na jednoho obyvatele v České republice, nicméně sledujeme zde spotřebu cigaret až do to roku 2017 a proto je nutno říci, že i mezi roky 2013 až 2015 stále probíhalo zvyšování sazeb spotřebních daní a spotřeba pomalu stoupala, proto vliv spotřebních daní z tabákových výrobků není zcela jasný. Každopádně růst spotřeby cigaret nebyl dlouhodobý, trvalo tak pouze dva roky a spotřeba

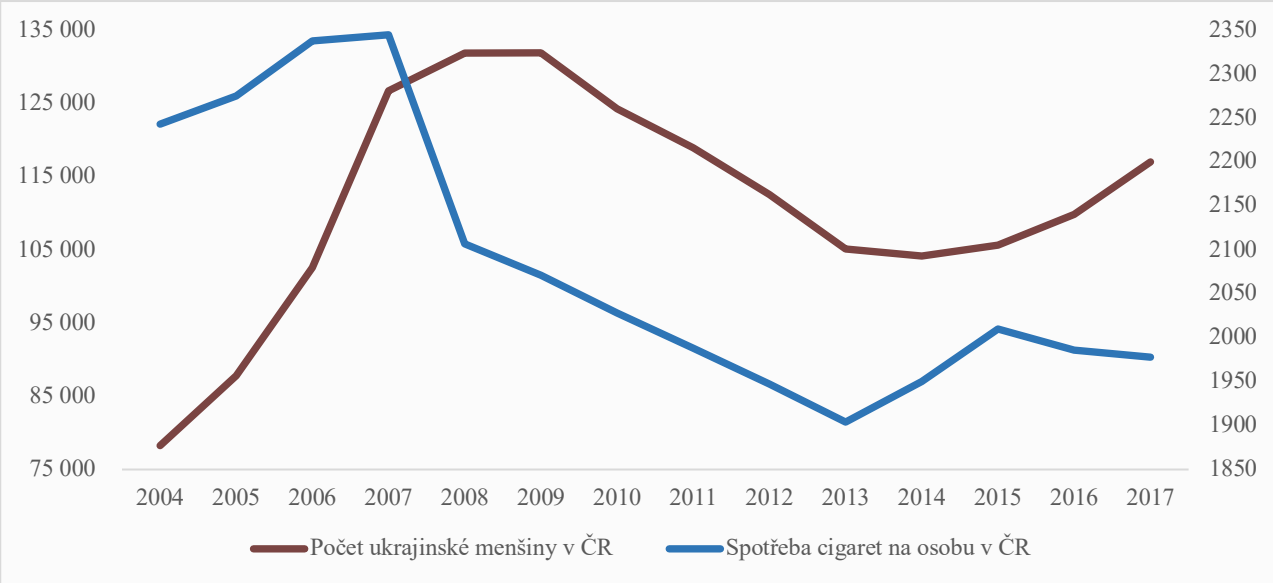
opět od roku 2015 klesá a nyní se pohybuje pod dvěma tisíci kusů cigaret vykouřených jednou osobou za jeden rok. Kdybychom se podívali na začátek zavedení spotřební daně roku 2004 uvidíme hodnotu 2243 kusů na osobu a pokud se podíváme o 13 let později na rok 2017 vidíme zde hodnotu 1978, nutno říci, že ačkoliv je tam malý dvouroční výkyv tak spotřeba cigaret za posledních 14 let opravdu rapidně klesla, proto lze říci, že politika zvyšování spotřební daně je alespoň z části úspěšná.

2.1.7.1 Příklad ukrajinských dělníků

Zajímavé je podívat se na vývoj počtu ukrajinské menšiny v České republice, mohlo by se zdát, že tato křivka téměř kopíruje křivku vývoje spotřeby cigaret na jednoho obyvatele v ČR. Vysoký nárůst od roku 2004 do roku 2007 a to téměř jednou tolik, z 78 tisíc na 127 tisíc. Po roce 2009 obrovský propad a od roku 2014 opět nárůst. Je vůbec možné, že je zde nějaká korelace?

Například pokud bychom brali v potaz, že 90 % mužů ukrajinské menšiny jsou dělníci, kdy jich v roce 2004 bylo 48 522 a v roce 2007 76 408 a každý z nich by denně vykouřil 20 cigaret neboli jednu krabičku (jedná se záměrně o nadsazený odhad). Potom by počet vykouřených cigaret ukrajinskými dělníky dle jednoduchého výpočtu - (48 522x0,9) x 20 – byl 873 396 kusů cigaret denně. V roce 2007, kdy bylo vykouřeno nejvíce cigaret a taktéž jeden ze tří nejvyšších hodnot obyvatel ukrajinské národnosti by tento počet byl – (76 408x0,9) x 20 – 1 375 344 kusů cigaret denně. Pak je rozdíl mezi těmito třemi roky 501 948 vykouřených cigaret denně. Na detailnější a přesnější odhad nebyl v této práci prostor, jedná se pouze o zjednodušující modelový příklad. Je však vysoce pravděpodobné, že také počet

Graf 12: Vývoj počtu ukrajinské menšiny v ČR v souvislosti se spotřebou cigaret

Zdroj: CSU, vlastní zpracování

ukrajinských dělníků souvisí se spotřebou cigaret vykouřených na území České republiky, avšak opět zdůrazňuji, že se jedná pouze o polemiku, která může sloužit jako inspirace pro další výzkum.

2.2 Komparace vybranými státy EU

Pro komparaci jsem si vybrala Českou republiku a dalších 4 státy Evropské Unie, jimiž jsou Velká Británie, kterou jsem si vybrala zejména proto, že tam téměř nejvyšší cena tabákových výrobků v Evropské unii, Francii a Německo pro nadprůměrné platy a Maďarsko jako zástupce nižších cen tabákových výrobků a taktéž nižší průměrné mzdy, než máme v České republice.

2.2.1 Počet dostupných krabiček cigaret

Pokud bychom chtěli znát cenovou dostupnost krabičky cigaret v různých státech Evropské unie, je důležité podívat se na to, kolik stojí jedna značka cigaret ve sledovaných státech EU. Sledovanými státy jsou opět Německo, Francie, Velká Británie, Česká republika a Bulharsko. Z tohoto zjištění nám vyšlo, že krabička cigaret značky Marlboro je nejdražší ve Velké Británii a to za 357,28 Korun, nejlevnější je naopak v Maďarsku, kde tatáž krabička stojí 102,85 Korun. Důležité je podívat se taktéž na průměrné platy jednotlivých států, protože srovnávat pouze ceny statků nedostatečně vypovídající. Nejlépe na tom jsou pracovníci v Německu, průměrná mzda tam dělá neuvěřitelných 102 003 Korun, nejhůře na tom jsou obyvatelé v Maďarsku tam si za měsíc přijdete průměrně na 27 775 Korun. Více v následující tabulce.

Tabulka 6: Výpočet možného počtu nakoupených krabiček v jednotlivých státech EU

	Česká republika	Německo	Francie	Velká Británie	Maďarsko
Cena 1 krabičky cigaret (Marlbora) v Kč	103,6	178,64	204,16	357,28	102,85
Průměrná měsíční mzda v Kč	33 697	102 003	76 253	65 755,44	27775
Výpočet	(33697/103,6)	(3997 EUR x 25,52[3])/178,64	(2988 EUR x 25,52) /204,64	(2168 GBP x 30,33[4]) / 357,28	(360709 HUF x 0,077[5]) /102,85
Možný počet nakoupených krabiček	325	571	373	184	270

Zdroj: tradingeconomics, expatistan, výpočet a tvorba vlastní

Pokud se zaměříme pouze na možný počet nakoupených krabiček, nejvíce krabiček nakoupí i se svým nejvyšším platem jednoznačně Německo a nejméně krabiček nakoupí Velká Británie, která má výrazně vyšší ceny u tabákových výrobků, proto i se svým třetím nejvyšší průměrným platem nakoupí nejméně krabiček. Česká republika se umístila na třetím místě, za svůj průměrný plat 33 697 je možné zakoupit 325 krabiček cigaret Marlbora.

2.2.2 Vývoj spotřeby tabákových výrobků ve vybraných státech EU

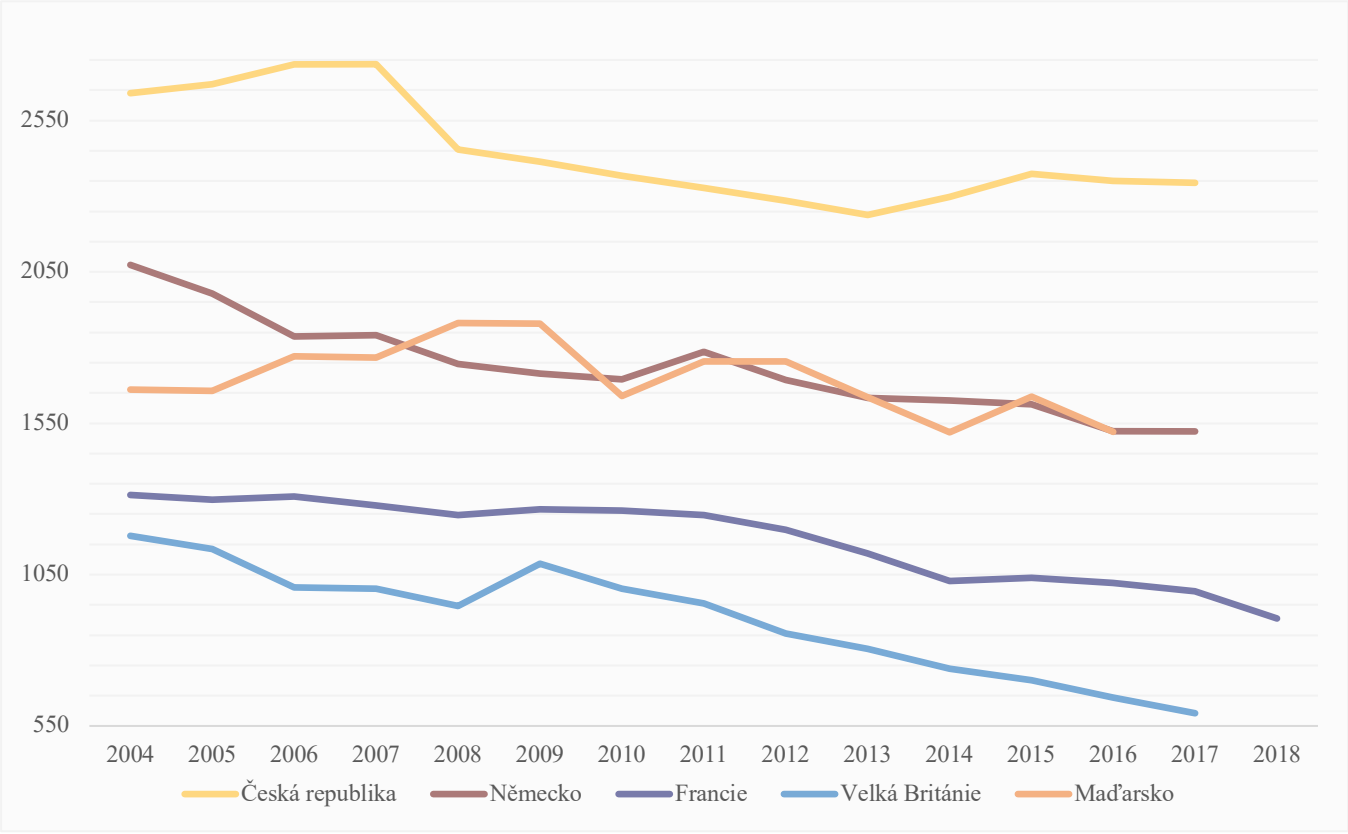
Pokud máme porovnání cen krabiček cigaret v jednotlivých státech, je zajímavé podívat se na vývoj spotřeby tabáku od roku 2004. Co se týče státu, který má jednoznačně nejvyšší ceny u těchto statků, tedy Velké Británie, můžeme si všimnout, že má křivku posunutou nejníže, protože spotřeba je zde jednoznačně nejnižší a od roku 2009 přímo klesající. Velká Británie má též nejnižší možný počet nakoupených krabiček.

Druhé nejvyšší ceny krabiček cigaret najdeme ve Francii, která zaujímá také druhou nejnižší pozici ve spotřebě tabáku, i v tomto případě je trend spíše klesající již od roku 2004. Německo, kde jsou ceny taktéž vysoké, konkrétně ve středu mnou sledovaných států, má křivku položenou taktéž ve středu nad Francií a Velkou Británií, ačkoliv možný počet

[3] 25,52 Kč za 1 EUR k 8.12. 2019
[4] 30,33 Kč za 1 GBP k 8.12. 2019
[5] 0,077 Kč za 1 HUF k 8. 12. 2019

nakoupených krabiček cigaret je zde jednoznačně nejvyšší, spotřeba v Německu tomu neodpovídá. Přesuneme-li se k Maďarsku a České republice, jsou zde ceny velmi podobné, okolo stokorun, ale spotřeba každé země je zcela v jiné výši. Maďarsko, na rozdíl od České republiky má sice nízké ceny, ale spotřeba je na úrovni Německa tedy okolo 1500 až 1800 spotřebovaných gramů tabáku na osobu. Česká republika má nepochybně nejvyšší spotřebu ze všech sledovaných států, a to i přes to, že cena krabičky cigaret zde není nejnižší, spotřeba tabáku na osobu se zde pohybuje okolo 2200 až 2700 gramů, což například v roce 2017 dělá téměř čtyřnásobek spotřeby ve Velké Británii, a dvojnásobek spotřeby Francie.

Graf 13: Vývoj spotřeby tabáku v jednotlivých státech EU v letech 2004-2018

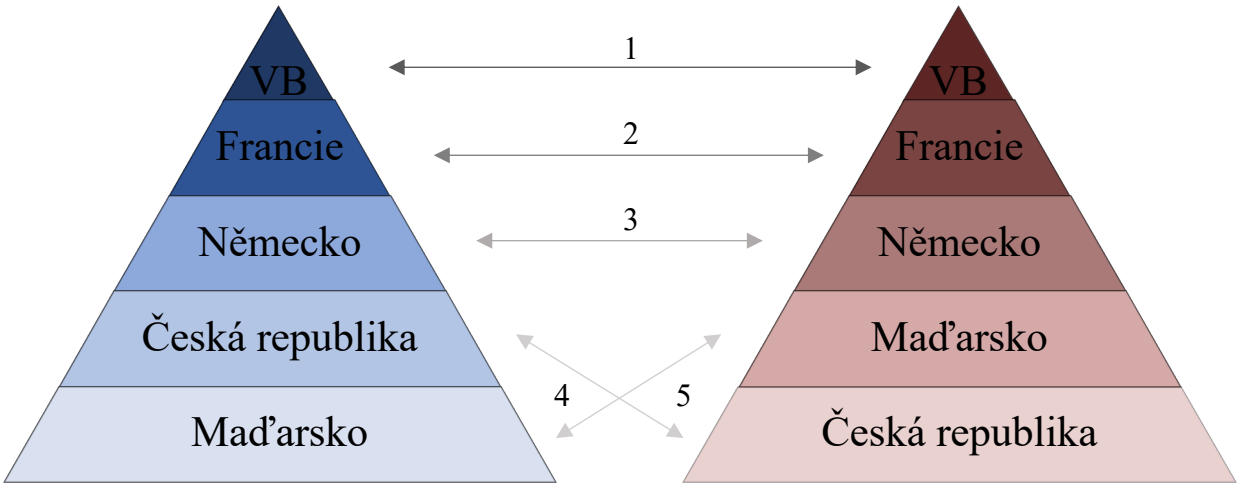

Zdroj: OECD, vlastní zpracování

Můžeme tedy říci, že je zde možná korelace mezi cenovou hladinou tabákových výrobků a spotřeby též výrobků? Já se domnívám, že ano, protože pokud vynecháme Maďarsko, které se nám zde jeví jako výjimka platí pravidlo, že čím vyšší je cena tabákových výrobků, tím nižší je spotřeba tabákových výrobků.

Obrázek 5: Pořadí dle ceny 1 krabičky cigaret

Obrázek 4: Pořadí dle spotřeby tabáku na obyvatele

2.2.3 Vysoká cena tabákových výrobků jako nejúspěšnější politika

Vysoká cena tabákových výrobků, ovlivněna zejména spotřebními daněmi je považován za jeden z nejefektivnějších politik při snižování spotřeby tabáku. Je mnoho studií, které si troufají tvrdit, že právě ono zvýšení těchto daní snižuje spotřebu současných spotřebitelů a zabraňuje v spotřebě tabáku mládeží, snižují tedy zdravotní i ekonomické důsledky a náklady. Tím, že se zvýší cena tabákových výrobků, snižuje se jejich dostupnost, proto by zákonitě měla klesat i spotřeba. Autor článku „Large tax increases are the most effective policy for reducing tobacco use“, Maryam Mirza se snaží doporučit takové zvýšení daní, které bude reálnou změnou, která se promítne do spotřeby tabáku. Zvýšení by mělo být přinejmenším vyšší než součet inflace a růst příjmů na obyvatele. Pokud se ceny tabákových výrobků nezvýší v reakci na zvyšující se příjmy, přispívá to ke zvýšení spotřeby. Proto je pro vyvolání výsledků potřeba zvýšit spotřební daně velmi impulzivně. (Mirza, 2019)

Mnoho výzkumů potvrzuje, že daň přenesená na spotřebitele prostřednictvím ceny tabákového výrobku snižuje spotřebu kuřáku a zahájení kouření vůbec, to by pak mělo snižovat úmrtnost spojenou s tabákem. Zejména tato zjištění vedla WHO k zavedení opatření, které se týkají právě cen tabáku a zavedla tak rámcovou úmluvu o kontrole tabáku. V posledních uplynulých letech bylo zjištěno, že v mnoha zemích jsou stále nízké spotřební

daně, a proto WHO doporučuje jako nejlepší postup pro snížení spotřeby tabáku zvýšit spotřební daně alespoň na 70 % ceny tabákových výrobků. (Mirza, 2019)

Na příkladu nejvyšších cen a s tím spojenou nízkou spotřebou tabáku ve Velké Británii je zajímavé podívat se, jak jsou zde vysoké daně. Zdanění tabákových výrobků ve Velké Británii se pohybuje okolo 90 % maloobchodních cen, řadí se tak ke druhým nejvyšším (prvním je Irsko). Spotřební daň je zde rozdělená na podíl z maloobchodní ceny + poplatek za tisíc kusů cigaret. Pouze poplatek za 1 kus cigarety dělá po přepočtu přibližně 7 korun na 1 kus cigarety, což je téměř 5krát více než tentýž poplatek v České republice. Plus k tomuto musíme připočítat podíl z maloobchodní ceny a také DPH 20 %. (To znamená, že ve Velké Británii jsou sazby spotřebních daní poměrně vyšší nežli například v ČR, na tomto příkladu by se opravdu mohlo zdát, že politika vysokých cen tabákových výrobků, respektive vysokých spotřebních daní je opravdu efektivní. (Taxfoundation, 2019)

2.3 Zákaz reklamy

Dalším z takzvaných „protikuřáckých politik“, které jsou vládním nástrojem je zákaz reklamy. Prvním pokusem o omezení reklamy na tabák jsme zaznamenali již v roce 1992 a to konkrétněji se zákonem č. 468/1991, o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Avšak v zákoně bylo toto ustanovení popsáno nesrozumitelně, a navíc nebyl stanoven žádný dozorčí orgán, nemůžeme se tedy divit, že byl zrušen po necelých devíti měsících. (Zákon č.468/1991)

Přelomovým krokem je novela zákona č. 40/1995, která je platná od 1. 7. 2004 a stává se základní stavebním kamenem co se regulace reklamy na tabákové výrobky týče. Tato novela zakazuje přímo či nepřímo reklamovat tabákové výrobky, taktéž zakazuje distribuci tabákových výrobků zdarma, za účelem propagace, nicméně i v tomto zákoně najdeme výjimky, například reklama ve specializovaných prodejnách tabákových výrobků je se splněním určitých podmínek povolena. (Zákon č. 40/1995 Sb.)

Do roku 2006 se tento zákaz týkal především tabákových reklam, to znamená, že pokud se v reklamě objevil člověk, který si v průběhu reklamy zapálil cigaretu, novela zákona se na něj nevztahovala. Ovšem od tohoto roku, přináší úprava tohoto zákona rozšíření i na tyto případy, to znamená, že nelze docházet k propagaci tabákových výrobků přes reklamní sdělení. Cigarety (ani ostatní tabákové výrobky) se tedy nemůžou objevit v žádné reklamě, ať už se reklama týká čehokoliv. (Zákon č. 25/2006 Sb.)

V současnosti jsou naše zákony v souladu se směrnicí EU č. 98/43/ES.

Existují odlišné názory, jaký dopad má reklama na spotřebu cigaret. Vybrala jsem pouze dva, z nichž první je od Bardsleyho a Olekalnse, kteří se ve své práci „Have Anti-Smoking Policies Made a Difference?“ zabývají všemi možnými protikuřáckými politikami a zkoumají, zdali jsou účinné či nikoliv. U regulací spojených s zákazem reklam na tabákové výrobky se shodují na tom, že účinek průmyslových reklam jsou relativně malé. Zákazem reklamy sice snižuje spotřebu, avšak účinek je zanedbatelný a může mýt reálně nadhodnocen cenovými dopady. (Bardsley a Olekalnse, 1999)

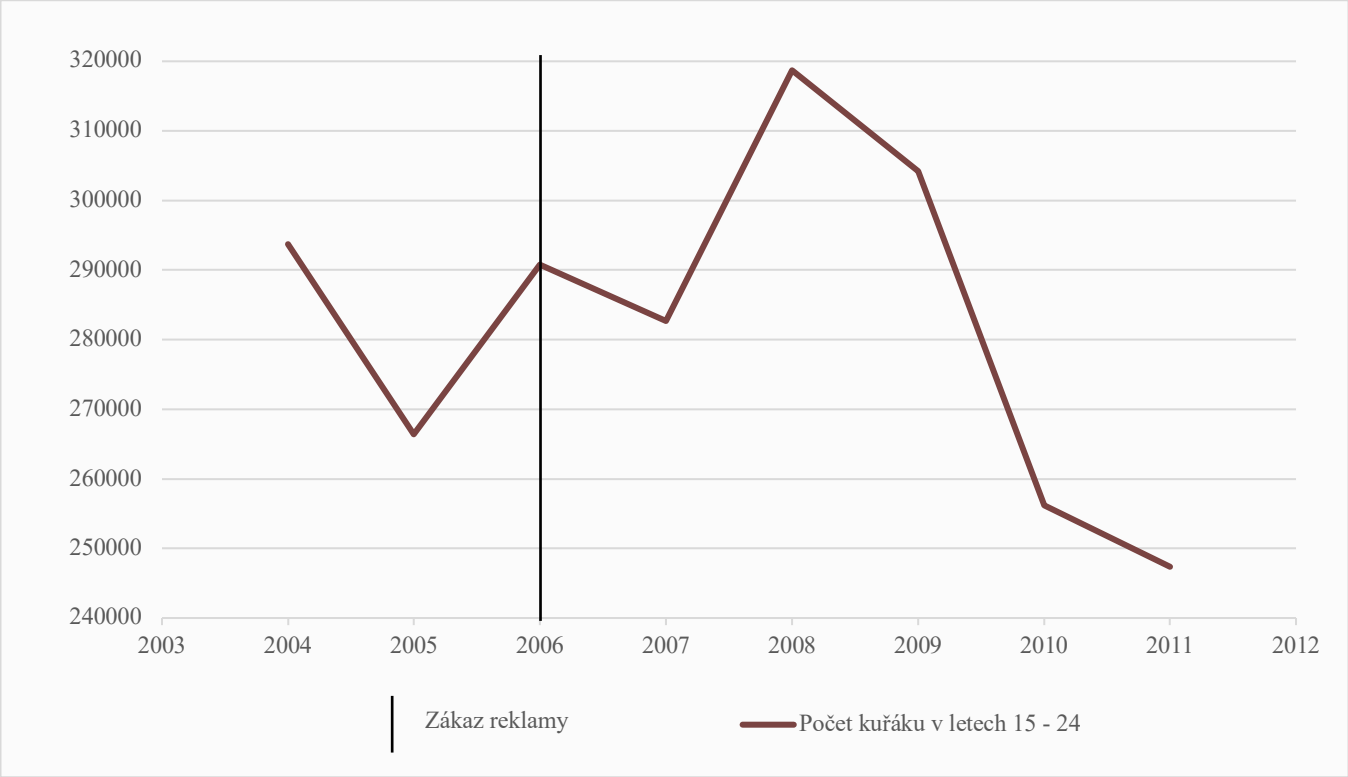
Naopak Job b. Tye, Kenneth E. Warner a Stanton A. Glantz se ve své práci „Tobacco Advertising and Consumption: Evidence of a Causal Relantionship“, domnívají, že tabákové společnosti investují takové peníze do reklamy, aby přilákali co nejvíce nových zákazníků. Nicméně zástupci tabákového průmyslu, se brání tím, že jejich propagační činnost neslouží ke zvýšení spotřeby, ale pouze pozvednutí preferencí současných kuřáku, tzn. jedná se jen o konkurenční boj. Ale autoři článku, mají za to, že současní kuřáci značku cigaret příliš nemění (jen cca 10 %), a proto reklamy nemají za úkol čelit konkurenci, nýbrž přivést nové spotřebitele. Dokazují to výpočty, kde porovnávají investice do reklam a přínosy při udané míře změny značky (10 %). Docházejí tak k odlišnému závěru než autoři zmínění výše. (Tye a col., 1987)

Každopádně pokud se podíváme na zákaz reklamy v České republice, zjistíme, že zákaz reklamy od roku 2004 nikterak ovlivnil spotřebu cigaret v České republice, jelikož spotřeba od roku 2004 do roku 2007 naopak rostla. Přikláněla bych se tedy spíše k názoru, že účinek zákazu reklam na tabákové výrobky je buď žádný anebo velmi zanedbatelný.

Předpokládám, že jedinou reklamou ovlivnitelnou skupinou jsou děti a mladiství, dospělý nekuřák jen těžko kvůli reklamě na tabákové výrobky začne tabák reálně spotřebovávat. Je tedy zajímavé podívat se na vývoj počtu mladistvých kuřáků (15-24 let), kouřící pravidelně. Tudíž pokud bychom se zaměřili tento vývoj od roku, kdy byla zakázána reklama na tabákové výrobky i se zákazem tabákových výrobků v reklamách vůbec, rok 2006, počet kouřících obyvatel v letech 15 až 24 z roku na rok sice klesl, nicméně od roku 2007 tento počet stoupal, a to až na hodnotu téměř 319 tisíc kouřících obyvatel v uvedené věkové kategorii. Od roku 2008 sice spotřeba začala prudce klesat, ale není zcela jisté, zdali to má něco společného s touto regulací a pokud ano, účinky by se dostavily později. Celkově to znamená, že zákaz reklam na tyto výrobky, má buď tak malý dopad na spotřebu, že není

nikde očividně viditelný nebo to nemá dopad žádný. I když dopady této státní protikuřácké politiky nejsou úplně jasně viditelné, měli bychom ji považovat za důležitou, jelikož děti a zejména dospívající mají tendenci napodobovat věci, které vidí u ostatních, ať už v televizi či na internetu, proto je správné, že existuje toto omezení.

Graf 14: Vývoj počtu mladistvých kuřáků v letech 2004-2011

Zdroj: ČSU, SZU, vlastní zpracování

2.4 Protikuřácký zákon

Od roku 2017, konkrétněji od 21. května tohoto roku je účinný tzv. protikuřácký zákon č. 65/2017 Sb., který by měl napomáhat k ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Jeho záměrem je zejména omezení dostupnosti tabákových výrobků. Spočívá v tom, že je rozšířen zákaz kouření na veřejných místech z roku 2005 i na veřejně volně přístupné vnitřní prostory, tedy myšleno hlavně na restaurace, bary atd. Zákon zakazuje kouření na všech veřejných místech, konkrétně v restauracích, barech, na letištích, ve školách, na nástupištích, ve zdravotním zařízení, prostorech pro děti, ve vnitřních zábavních prostorech jako jsou kino, divadlo, koncertní hala a na dalších veřejných místech, avšak povoluje kouření ve stavebně odděleném prostoru vyhrazeném ke kouření. Úplný zákaz kouření byl již před Českou republikou zaveden ve dvou třetinách Evropské unie a

my jsme se tak stali 19. zemí Evropy, kde byl tento zákon zaveden. (Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2017)

Jedním z impulsů prosazením tohoto zákona bylo zejména to, že zejména bary diskotéky a kluby podporovaly mladistvé v kouření, tím, že tam zákaz neplatil. Velká většina mladistvých spotřebovává tabákové výrobky pouze v kombinaci s alkoholem, a proto se to v takovýchto zařízeních přímo nabízelo. Mohli bychom říct, že v případě barů a diskoték se stávají cigarety a alkohol komplementy, to znamená, že spotřebitel je rád spotřebovává zároveň. Dalším z impulsů mohlo být například snížení či úplné omezením spotřeby cigaret, a to v případě, kdy je v restauraci kuřák společně s nekuřáky, a kuřák musí jít každou cigaretu vykouřit ven (dříve by ji vykouřil u stolu), kuřáka to tak může přimět omezit spotřebu alespoň po dobu pobývání v těchto zařízeních či dokonce s kouřením přestat. (Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2019)

Tento rok je to již druhý od začátku působení těchto omezení a ministerstvo zdravotnictví je přesvědčeno o tom, že díky tomuto kroku poklesly hospitalizace pro akutní infarkt, nemoci srdce či astmatem. Avšak nemůžeme s jistotou říci, zdali to bylo opravdu způsobené pouze tímto zákonem, mohlo být způsobeno i například efektivnější léčbou těchto onemocnění, nebo zmenšením stresových situací. (Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2019)

2.5 Nápisy a obrázky na krabičkách

Doporučení od světové zdravotní organizace ve spojení s Evropskou komisí používat varovné nápisy na krabičkách cigaret je v České republice upravováno vyhláškou ministerstva zemědělství č. 344/2003 Sb. Dle této vyhlášky, je povinné uvádět na obalech od cigaret určených pro spotřebitele, jedno obecné a jedno dodatečné varování. Obě varování by měly být na nejlépe viditelné straně balení. Obecné varování musí pokrývat 30 % plochy té strany na které je vytištěno a dodatečné varování musí zakrývat dokonce minimálně 40 % vnější plochy té strany, na které je vytištěno. Taktéž je dané, jak musí varování na obalech tabákových výrobků vypadat, konkrétně je to tučné černé písmo na bílém podkladu, lemované černým okrajem, také je nutné, aby údaje byly natištěny nesmazatelně a nesmí být žádným způsobem zakryty. Mezi obecné varování můžeme například zařadit „Kouření může zabíjet“ či „Kouření vážně škodí Vám i lidem ve Vašem okolí“. Mezi varování dodatečné patří například „Kouření způsobuje rakovinu“, „Každá vykouřená cigareta zkracuje život o 5 minut“ nebo „Denně v ČR umírá 60 osob na nemoci z kouření“. V České republice jsou

regulace spojené s nápisy na krabičkách platné již od května roku 2004. (Vyhláška č. 344/2003 Sb.)

Stejně tak jako každý stát Evropské unie musel začít používat nápisy na krabičkách a obalech tabákových výrobků, stejně tak musel pustit do varovných fotek na obalech. Podle vyhlášky č. 261/2016 Sb. je od roku 2016 povinné tzv. kombinované zdravotní varování, což znamená, že každé balení cigaret musí obsahovat jedno z textových a jedno z obrázkových varování, obsahovat informaci, která souvisí s odvykáním kouření a je nutné, aby to pokrývalo 65 % vnějšího povrchu přední i zadní strany. Veškeré tyto nařízení ohledně vzhledu obalů tabákových výrobků jsou v souladu se směrnicí Evropské unie, proto by tyto pravidla měly být stejné pro všechny země EU. (Vyhláška č. 261/2016 Sb.)

Ministerstvo zemědělství vybralo 42 různých obrázků, ukazujících následky kouření. Stát ve své pozici nenese žádné náklady, proto by se mohlo jednat o výhodnou a efektivní regulaci. Veškeré výrobní náklady na potisk nese výrobce. Nicméně nejedná se o náklady jednorázové, protože obrázky každý rok rotují, proto se jedná o náklady opakované. (Ministerstvo zemědělství, 2016)

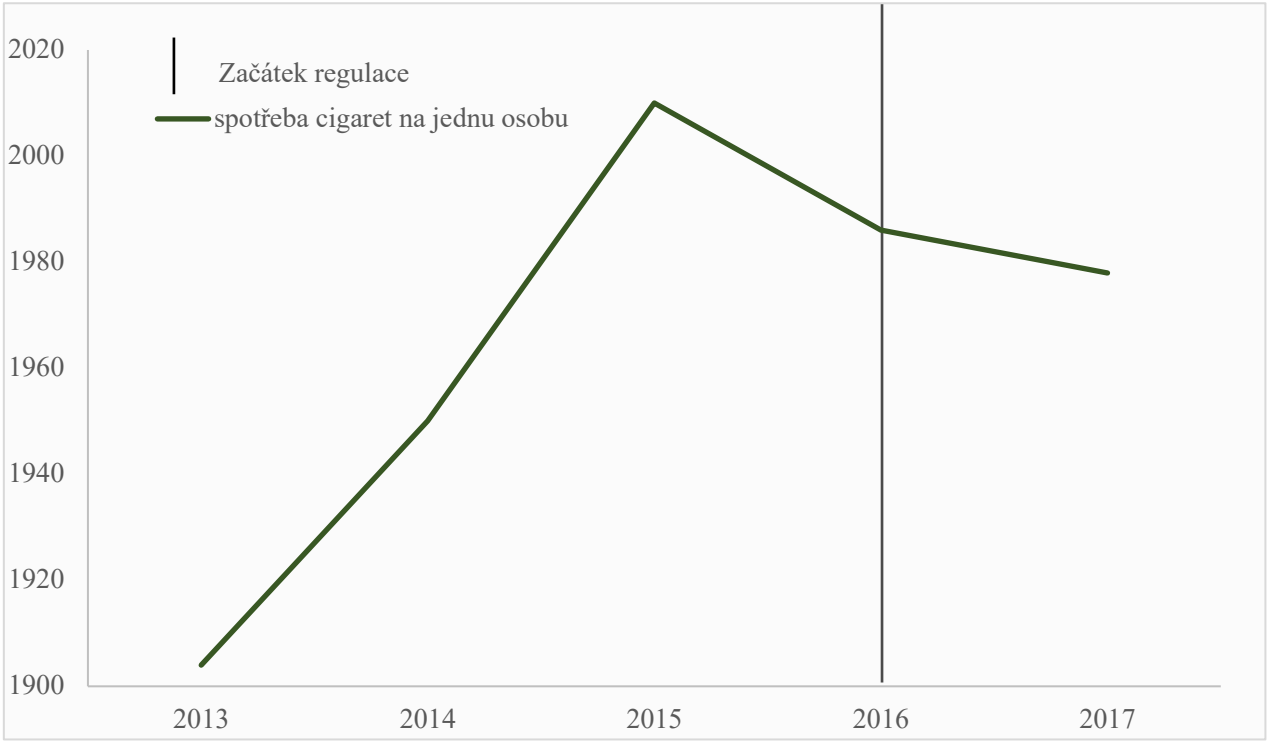
Světová zdravotnická organizace prezentuje varovné obrázky a nápisy jako nákladově nejefektivnější nástroj pro vzdělání kuřáků i nekuřáků v souvislosti s riziky spojenými s užíváním tabáku. Taktéž uvádí, že obrázkové varování nutí kuřáky přemýšlet o zdravotních rizicích více než varovné nápisy, podrobněji předkládá důležitost tohoto opatření u obyvatel s nízkou mírou gramotnosti a v zemích s nízkými a středními příjmy, a to zejména z toho důvodu, že u obyvatelstva s nižší gramotností, protože ve znalostech rizik zaostávají. V případě zemí s nízkými a středními příjmy, se jedná o jeden z mála zdrojů informací o rizikách kouření. (WHO, 2009)

Naopak generální ředitel British American Tobacco tvrdí, že pokud poroste používání obrázkových varování, může se naopak spotřebitel urazit, může ho to obtěžovat. Analýza z průzkumu ITC Four Country Survey dokonce zjistila, že v Austrálii, kde byla obrázková varování zavedena v roce 2005, došlo ke zvýšení vyhýbání se těmto varováním, a to různými způsoby, ať už zakrýváním krabičky pouzdrem, vybíráním si krabiček s konkrétními štítky nebo krabičkami na jednotlivé kusy cigaret. Avšak i když se spotřebitel varováním brání a snaží se je zakrývat, přesně tyto reakce jsou pozitivním dopadem této politiky. (WHO, 2009)

Ačkoliv tento krok podstoupila většina států Evropy, je těžké říci, jestli sebou přinesl nějaké výsledky. Není těžké říci, jestli je tento krok efektivní, účinný nebo užitečný, protože tím určitě je, a to hned z několika důvodů. Prvním z nich je zvýšení povědomí o rizicích, o kterých mnozí nemají tušení anebo je jen usilovně ignorují. Dalším z nich je odpor k těmto obrázkovým varováním, pokud to ukončí či alespoň omezí spotřebu jednoho člověka, můžeme to tak považovat za politiku úspěšnou. Dalším můžeme brát způsob provedení jako prevence proti začínajícím mladistvým kuřákům, kteří tímto můžou být odrazeni od spotřeby.

Pokud se zaměříme na spotřebu cigaret na jednu osobu od doby zavedení, tedy rok 2016, známe pouze data za nadcházející rok, kdy sice spotřeba klesla, avšak o skoro zanedbatelných 8 cigaret na osobu, což je o pouhých 0,40 % méně. Nicméně ani v tomto případě nemáme žádnou jistotu, že tento pokles byl způsobený touto regulací. I přes tento malý pokles je však zbytečné vyvozovat nějaké závěry, protože jeden rok není ideální období pro zkoumaní výsledků regulací. Ale pokud by se díky této protikuřácké politice opravdu snížila spotřeba o 8 cigaret na osobu za 1 rok, mohli bychom ji považovat za úspěšnou.

Graf 15: Vývoj počtu spotřebovaných cigaret na jednu osobu v ČR v letech 2013-2017 s vyznačením příslušné regulace

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

3 Problematika vyčíslení nákladů spojených s kouřením

3.1 Vyčíslení nákladů dle WHO

Podle Světové zdravotnické organizace byly v roce 2012 ekonomické náklady spojené s kouřením 1436 miliard amerických dolarů (cca 32 942 miliard Kč), což přestavuje 1,8 % světového hrubého domácí produktu. Tato ekonomická analýza byla konstruována zejména kvůli tomu, že Agenda pro udržitelný rozvoj se zavázala do roku 2030 snížit počet úmrtí způsobených nepřenosnými nemocemi o 33 %. Analýza sbírala data ve 152 zemích, což by mělo představovat přibližně 97 % celosvětových kuřáků. Analýza ukazuje obzvláště na země se středními a nižšími příjmy, zejména ve východní Evropě, v Číně, Indii a Indonésii. Tyto části představují velkou část onych nákladů spojených s kouřením. Autor této analýzy dokonce uvádí, že zhruba 40 % všech těchto nákladů nesou rozvojové země. (WHO, 2017)

Škodlivý dopad kouření je dokumentován zhruba od 60. let, avšak všechny studie se zabývaly zejména rozvinutými zeměmi, nikoliv rozvojovými, ve kterých nebylo dostatek potřebných statistik. Cílem této studie je zaměřit se tak na vyčíslení globálních nákladů spojených s kouřením. Náklady jsou zde rozděleny na přímé, kterými jsou myšleny náklady zdravotní a náklady ostatní. Mezi náklady zdravotní patří výdaje za léčbu, diagnostiku, hospitalizaci a dalších výdajů nemocí způsobených kouřením. Zatímco do ostatních nákladů patří například ztráta majetku v souvislosti s požárem způsobeným cigaretami, avšak těmito náklady se tato analýza více nezabývá. Nepřímé náklady zahrnují ekonomickou ztrátu spojenou s morbiditou a mortalitou způsobenou kouřením. (Goodchild, 2012)

Pro vyčíslení přímých nákladů autor shromáždil studie spojené s kouřením z různých světových databází. Studie byly zahrnuty pouze pokud byly vydány v rozpětí 25 let a pokud vypočtené náklady na zdravotní péči obsahovaly alespoň tři hlavní onemocnění způsobeným kouřením. Studie, které byly financovány nebo zhotoveny společnostmi spojenými s tabákových průmyslem byly vyřazeny. Celkově tak autor našel 33 studií pokrývajících 44 zemí (které představují 86 % celkových světových nákladů spojených s kouřením). Pro odhad v zemích, u kterých nebyly nalezeny žádné studie byla použita jednoduchá regresní analýza, která by měla udávat směr trendu zvyšujících se nákladů způsobených kouřením. (Goodchild, 2012)

Pro odhad nepřímých nákladů byla použita metoda lidského kapitálu, která se počítá jako současná hodnota ztráty produktivity práce v důsledku úmrtnosti či nemoci. Hlavním krokem ve výpočtu je zde zjištění postižení a úmrtnosti mezi kuřáky v produktivním věku. Mezi příčiny smrti spojených s kouřením patří například tuberkulóza, nádory, kardiovaskulární onemocnění, respirační onemocnění, infekce dýchacích cest a další. (Goodchild, 2012)

Výsledkem celé analýzy bylo zjištění, že odhady nákladů spojených s kouřením se pohybují okolo 1436 mld. dolarů. Ve skutečnosti pak 25 % těchto nákladů tvoří pouze čtyři země – Brazílie, Rusko, Indie a Čína. (Goodchild, 2012)

3.2 Vyčíslení nákladů v České republice

Původním cílem bylo také porovnat příjmy a výdaje spojené s kouřením. To znamená příjem ze spotřebních daní a DPH a další příjmy na straně jedné. Na straně druhé to jsou výdaje na zdravotní péči, ztráta produktivity a např. také požáry zaviněné cigaretami. Cílem tedy bylo zjistit, jestli ČR z kuřáků profituje či naopak jsou pro státní kasu přítěží. Nicméně i přes to, že jednotlivá ministerstva ČR, ať už ministerstvo financí či zdravotnictví prezentují, že příjmy spojené s kouřením nejsou ani tak zdaleka vysoké jako náklady, nikdo mi za celou dobu zpracovávání práce schopný poskytnout data, která to dokazují. Přestože jsem chtěla potvrdit všeobecně přijímaná stanoviska, že náklady spojené s kouřením jsou několikanásobně vyšší než příjmy, nedokázala jsem sehnat a dohledat potřebná konkrétní data, která by to potvrzovala.

Obracela jsem se na ministerstvo zdravotnictví s nadějí v to, že pokud veřejně prezentují, že kuřáci jsou pro náš stát přítěží, a že tyto náklady tvoří více než 100 mld. ročně, a dokonce pořád stoupají, že budou mít vypracovanou analýzu, která to všechno potvrzuje. Nicméně ministerstvo zdravotnictví mé žádosti o poskytnutí těchto informací opakovaně ignorovalo, a proto jsem se obrátila na osobu, kterou považuji za nejvýznamnější a nejvzdělanější osobu v tomto oboru, na paní prof. MUDr. Evu Králíkovou, která nejen že pracuje přímo v centru pro závislé na tabáku, ale také se snaží angažovat v procesu vytváření protikuřácké legislativy.

Na paní profesorku Evu Králíkovou jsem se obrátila s dotazem, jestli má informace o tom, jak jsou členěny náklady spojené s kouřením, které mají podle ministerstva tvořit více než 100 mld. Paní profesorka mi během několika hodin odpověděla, avšak ne tak jak jsem předpokládala, na můj dotaz reagovala s tím, že žádná takováto analýza nákladů spojených

s kouřením vlastně neexistuje a že výpočet je snadný a to ten, že to jsou odhadem 2% z HDP České republiky, přesně podle článku uvedeného výše vydaného světovou zdravotnickou organizací.

Tudíž to, že se zvyšují spotřební daně z tabákových výrobků s odůvodněním, že náklady spojené s kouřením pořád rostou, a jsou více než 100 mld., může a nemusí být skutečností. Pokud si opravdu vezmu HDP ČR za rok 2018, tedy 5310 mld. a vypočtu z toho 2 %, opravdu je faktem, že se dostanu na oněch 106 mld.

5310 MLD x 0,02 = 106,2 MLD

Avšak jsou toto opravdu reálné náklady spojené s kouřením v ČR? Naopak, toto je jen pouhý odhad světové zdravotnické organizace, která tvrdí, že 2 % celosvětového HDP jsou náklady spojené s kouřením, ale ministerstvo zdravotnictví žádnou svou analýzu neposkytuje, to znamená, že tyto náklady, které mají být 100 mld. ročně nejsou ničím podložené a je tudíž i pravdou, že tyto náklady ani 100 mld. ročně být nemusí. Jedná se pouze o velmi vágní odhad, který vychází dominantně z odhadu nákladů v rozvojových zemích.

Dle mého názoru by se ministerstvo zdravotnictví mělo přestat ve své argumentaci opírat o konkrétní čísla nákladů spojených s kouřením, pokud tyto náklady sami transparentně nekalkulovali. Ano, tyto náklady sice mohou růst, i když je spotřeba v posledních letech spíše klesající, nicméně samotné odhady Ministerstva zdravotnictví, s přihlédnutím k vývoji HDP, která má v posledních letech stoupající trend, pak odhad založený na procentuální části je nepřesný a neprofesionální. Tímto vlastně Ministerstvo zdravotnictví tvrdí, že dokud bude růst HDP budou tyto náklady pořád stoupat, ale jakmile HDP klesne náklady dle jejich metody výpočtu klesnou taky, což ale také nemusí být pravda. HDP může jeden či dva roky klesat, ale náklady mohou zůstat stejné, pořád tu budou náklady spojené se zdravotní péčí, s požáry, se ztrátou produktivity a tak dále. Analýza WHO související s náklady spojenými s kouřením je vypracována pro celý svět a sama světová zdravotnická organizace tvrdí, že 40 % těchto nákladů nesou rozvojové země, z nichž ani nemají dostatečně mnoho informací, proto si myslím, že je nepřesné používat tento výpočet v České republice.

3.2.1 Je vůbec reálné spočítat náklady za kouření?

Od nepřesného výpočtu České republiky se přesouvám k otázce, zda je vůbec reálné spočítat jednotlivé náklady spojené s kouřením. Ačkoliv například u požárů způsobených cigaretou je to poměrně jednoduché, stejně tak například u výjezdu hasičů, ale například u ztráty lidského života či ztráty produktivity je to z podstaty nemožnosti poznat veškeré existující informace nereálné. Podle mého názoru nelze jednoznačně vypočítat hodnotu lidského života a započíst ji do celospolečenských nákladů spojených s kouřením, stejně tak u zdravotní péče, je sice snadné vypočítat jaké jsou náklady spojené s léčením konkrétní osoby, ale kde bereme tu jistotu, že dotyčná osoba se potřebuje léčit právě z důvodu spotřeby tabákových výrobků, a nikoliv jiných důvodů, které vyvolaly zdravotní problémy.

Ačkoliv se o to pokoušíme, domnívám se, že tyto náklady vždy mohou být jen odhadem těchto nákladů, či orientační a s tímto vědomím bychom k nim také měli přistupovat, tedy pouze jako k možným odhadům, které mají být vystaveny kritické reflexy.

Závěr

Pro zvolené téma jsem se rozhodla zejména proto, že jej považuji za velmi zajímavé a v současné době také velmi často diskutované nejen z hospodářského hlediska ale také ve spojitosti se zdravým životním stylem. Práce z hlediska mnou získaných znalostí splnila má očekávání a cíle a dovoluji si odhadnout, že pro určitou přidanou hodnotu, především rešerše dostupných zdrojů a statistik, se může stát zajímavou a přínosnou pro potenciální čtenáře.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení státního rozpočtu, kde je nejprve charakterizován státní rozpočet obecně a poté je podrobněji popisována každá z jeho částí, tedy strana výdajová a strana příjmová.

Další z kapitol se zabývá daňovou teorií, kdy je nejprve stručně popsána definice daní. Následující podkapitola se pak zabývá jednotlivými funkcemi daní, kterými jsou fiskální funkce, alokační funkce, redistribuční funkce, stabilizační funkce, a nakonec stimulační funkce. Třetí podkapitola se věnuje především Lafferově křivkce, která je zde podrobně popsána a graficky zobrazena. Poslední částí této kapitoly je základní charakteristika Ramseyovo daňového pravidla.

Další částí teoretické části je daňová soustava. Začátek této kapitoly se krátce věnuje daňové reformě po roce 1989, poté přechází přímo k daňové soustavě v České republice, kde jsou například vylíčeny požadavky daňové soustavy, mezi které patří kupříkladu požadavek efektivnosti, požadavek spravedlnosti požadavek pružnosti, požadavek perfektnosti a požadavek pozitivních vlivů na ekonomické subjekty. Dále je zde charakterizována struktura daňových příjmů v roce 2018. Následující části této kapitoly se zabývají přímými a nepřímými daněmi, kdy v každé kapitole je přehledná grafická soustava těchto daní.

Další kapitola se zaměřuje na charakteristiku hrubého domácího produktu, kdy je v první části nejprve krátký popis tohoto makroekonomického ukazatele a následovně jsou zde uvedené jednotlivé druhy výpočtů. Konkrétně je to metoda výdajová, metoda výrobní a metoda důchodová. V poslední části je zejména popsán vývoj tohoto ukazatele v České republice od roku 2004 do roku 2018. Vývoj je zde znázorněn ukazatelem HDP ve stálých cenách a také růstem HDP ve stálých cenách. Taktéž je zde odůvodněný tvar křivky tohoto vývoje, která je ve tvaru dvojitého W.

Teoretická část práce se na závěr zabývá pouze státními zásahy, mezi které můžeme zařadit například autistické intervence, binární intervence a tringulární intervence, které jsou podrobněji popsány společně se stručnou charakteristikou cenové elasticity.

Část analytická se věnuje z velké části analýze spotřebních daní z tabákových výrobků, vývojem sazeb těchto daní, právní úpravou, výpočtem spotřebních daní, inkasem ze spotřebních daní a dále vlivem těchto daní na tabákové výrobky. Dalšími kapitolami pak jsou komparace s ostatními státy Evropské unie, poté dalšími protikuřáckými politikami, mezi které jsem zařadila zákaz reklamy tabákových výrobků, protikuřácký zákon a varovné nápisy a obrázky na krabičkách cigaret. Posledním analyzovaným tématům jsou náklady spojené s kouřením.

První nejobsáhlejší části je spotřební daň z tabákových výrobků. V první části je charakterizován především její vznik a historie. V podkapitole se věnuji právní úpravě těchto daní, která byla během těchto sledovaných čtrnácti let několikrát měněna. Je zde popis zákona č. 587/1992 Sb. o spotřebních daních, který předcházel nynějšímu zákonu č. 353/2002 Sb. o spotřebních daních, jenž je platný od 1.1. 2004. Platnost tohoto zákona byla také hlavním kritériem při výběru sledovaných let této bakalářské práce. Jsou zde také zobrazeny aktuální pevné a procentuální sazby těchto daní. Následující část táto kapitoly popisuje výpočet těchto daní, skládá se ze dvou položek, a to z procentuální části daně a pevné části daně. Vlastní výpočet jak celkového procentuálního zdanění či procentuální části pouze spotřební daně je vyobrazen v tabulce. Z výpočtu vyplývá, že krabička cigaret je celkově daňově zatížena 72 %. Zatížení spotřební daní je 55 % na jednu krabičku cigaret, nicméně dle nařízení EU by to mělo být minimálně 60 %, proto je také naplánované zvýšení roku od 1. 1. 2020, kdy by zatížení mělo vzrůst na 78 % u celkového daňového zatížení a 60 % u zatížení spotřební daní. V další kapitole o spotřebních daních se zabývám rozborem samotné spotřební daně, zejména otázkami, k čemu tato daň slouží. V kapitole jsou uvedeny nejčastější argumenty, jako příjem do státní pokladny a odrazení od „škodlivé spotřeby“.

Další část se zaměřuje na příjem z těchto daní do státní pokladny. Je zde sledován vývoj inkasa a z grafického zobrazení je patrné, že trend je stoupající. Daň z tabákových výrobků se mezi lety 2004 až 2018 podílí na inkasu celkových spotřebních daních přibližně 22–58 mld. Inkaso ze spotřebních daní z tabákových výrobků se od roku 2004 zvýšilo o více než 250 %. Podíl spotřebních daní z tabákových výrobků na celkových daňových příjmech se ve sledovaném období pohybuje mezi 3–5 %. Na HDP se tyto spotřební daně podílí 0,75–

1,15 %. Následující podkapitola se věnuje vývojem sazeb spotřebních daní, a to jak pevné části daně, tak i procentuální částí daně od roku 2004 do roku 2018, pevná sazba se za tuto dobu zvýšila z 0,48 Kč na 1,46 Kč na jeden kus a procentuální z 23 % 27 %. Poslední kapitola první části analytické části se zaobírá vývojem spotřeby cigaret a pak i následnému vlivu této spotřební daně na tento vývoj. Vývoj spotřeby cigaret v České republice má převážně klesající trend, v současné době se spotřeba kusů na jednu osobu za rok pohybuje kolem 2000 tisíc kusů, nejvýše naměřenou hodnotu zaznamenáváme v roce 2007 a to 2345 cigaret na 1 osobu. Zabývám se zde i možnou korelací mezi zvyšováním spotřebních daní a klesáním spotřeby cigaret. Zajímavá je polemika o tom, zda má počet ukrajinských dělníků vliv na spotřebu cigaret. Z krátkého výpočtu a analýzy vyšlo, že křivka počtu ukrajinské menšiny v ČR a křivka spotřeby cigaret na 1 osobu v ČR je velmi podobná, proto podotýkám, že by tato myšlenka byla zajímavá pro další výzkum.

Druhou kapitolou analytické části je komparace s vybranými státy Evropské unie. Pro komparaci jsem si vybrala Českou republiku, Velkou Británii, kterou jsem si vybrala zejména proto, že tam evidujeme jedny nejvyšších ceny tabákových výrobků v Evropě, Francii a Německo jsem zvolila pro jejich nadprůměrnou výši platů a Maďarsko jsem si vybrala jako zástupce nižších cen tabákových výrobků a taktéž pro nižší průměrnou mzdu než v České republice. První podkapitola se zaměřuje na cenovou dostupnost krabiček cigaret v jednotlivých státech, kdy jsem zjistila, že nejdražší krabičku ze sledovaných států můžete koupit ve Velké Británii za v přepočtu 357,28 Kč ale naopak v souvislosti s průměrnými platy, je zde nejnižší možný počet nakoupených krabiček, to znamená, že za průměrný plat ve Velké Británii, který je v současné době okolo 66 tisíc si za něj jste schopni koupit pouze 184 krabiček. Následující část se zabývá srovnáním spotřeby tabáku v jednotlivých státech. Zde je pak vidět, že Velká Británie má sice poměrně vysoké ceny, ale taktéž o to znatelně nižší spotřebu tabáku. Pokládám za důležité zabývat se v této části také možnou korelací mezi vysokou cenou tabákových výrobků a nízkou spotřebou tabákových výrobků, které se věnuje část poslední. Z komparace vybraných států vyplývá, že vysoká cena cigaret skutečně odrazuje část spotřebitelů a dochází ke snižování spotřeby. Zajímavý by v této souvislosti mohl být výzkum existence černého trhu s tabákem

Třetí kapitolou této části je druhá vybraná protikuřácká politika, zákaz reklamy na tabákové výrobky. Tuto regulaci v ČR upravuje směrnice EU č. 98/43/ES, platnost tohoto zákazu je zde již od roku 2004, avšak byl několikrát upravován. V této kapitole je taktéž zajímavé podívat se, jestli jsou zde viditelné účinky a do jaké míry jsou tato opatření

efektivní. Mým předpokladem bylo, že nejvíce ovlivnitelnou skupinou jsou mladiství, proto jsem se zaměřila na věkovou skupinu 15–24 let. Od roku 2006 kdy byl zaveden úplný zákaz reklamy na tabákové výrobky spotřeba mladistvých klesla, avšak o rok později se zase naopak rapidně zvýšila až na 319 tisíc mladistvých kuřáků. Nicméně od tohoto bodu spotřeba klesá až na 247 tisíc v roce 2011. Dopady tohoto opatření proto nejsou zcela viditelné, pokud by to opravdu byl účinek této regulace, dostavil by se až později.

Třetí vybranou protikuřáckou politikou je protikuřácký zákon, který je zde platný pouze dva roky, avšak i tak je zajímavé podívat se na jeho smysl a možnou krátkodobou účinnost, kterou analyzovalo ministerstvo zdravotnictví. Například ministerstvo zdravotnictví je přesvědčeno o tom, že díky tomuto kroku poklesly například hospitalizace způsobené infarktem, astmatem nebo srdečním onemocněním, nicméně nemůžeme s jistotou říci, že to bylo opravdu způsobené tímto opatřením. Za těmito poklesy může stát například i efektivnější léčba onemocnění nebo zmenšení stresových situací.

Poslední sledovanou protikuřáckou regulací jsou nápisy a obrázky na krabičkách cigaret, které mají za úkol varovat spotřebitele před případnými riziky spojenými se spotřebou tabákových výrobků. Nápisy na krabičkách cigaret jsou zde platné již od roku 2004, varovné fotky až od roku 2016. Nicméně je těžké v současné době je složité analyzovat účinnost této politiky, protože je to pouze dva roky od zavedení těchto regulací. Spotřeba cigaret od roku 2016 klesá, avšak jestli je to způsobené také tímto opatřením se dozvíme v nadcházejících letech.

Poslední kapitolou celé bakalářské práce je problematika vyčíslení nákladů spojených s kouřením. Tato část byla hlavním cílem této práce, chtěla jsem zde analyzovat náklady spojené s kouřením, a naopak je porovnat s výnosy ze zdanění tabákových výrobků, jako jsou spotřební daně, DPH a další. Po zjištění těchto údajů jsem pak chtěla udělat jednoduchý závěr, a to ten, jaká je bilance, zdali ČR z kuřáků profituje či na nich prodělává, nicméně, ministerstvo financí neposkytlo potřebné informace, proto se v této kapitole zabývám zejména obecně charakterizovanými náklady, které jsou popsány v článku WHO, který se opírá o vytvořenou celosvětovou analýzu. Z analýzy vyšlo, že náklady spojené s kouřením jsou 2 % světového HDP, nicméně světová zdravotnická organizace také přiznala, že 40 % z těchto nákladů nesou rozvojové země. Dále se věnuji vyčíslením nákladů v ČR, které je sestavováno právě na základě článku a analýzy WHO. Hodnoty, které však vycházejí z této metodiky nemusí být vypovídající o nákladech v ČR.

Hlavním cílem bylo analyzovat náklady spojené s kouřením v České republice, nicméně se mi tento cíl podařilo naplnit pouze částečně, protože Ministerstvo zdravotnictví nemá vyčíslené přesné náklady spojené s kouřením, i přesto že argumentují konkrétními hodnotami. Pro další výzkum v této oblasti doporučuji zaměřit se na přesnější výpočet vlivu spotřeby tabáku zahraničních dělníků v ČR či pokus odhadnout a analyzovat přesnější náklady v ČR.

Seznam použitých grafů

Graf 1: Vývoj příjmů, výdajů a salda SR v České republice 2005–2018 3
Graf 2:Vývoj a podíl celkových, mandatorních a nemandatorních výdajů v letech 2011-2018 v mld. Kč 4
Graf 3:Struktura výdajů státního rozpočtu podle druhů v roce 2018 4
Graf 4: Vývoj příjmů státního rozpočtu v letech 2012-2018 v mld. Kč 5
Graf 5:Strukktura příjmů státního rozpočtu podle druhů v roce 2018 6
Graf 6: Struktura daňových příjmů v roce 2018 10
Graf 7: Vývoj hrubého domácího produktu v České republice v letech 2004–2018 15
Graf 8: Vývoj příjmů ze spotřebních daní v letech 2004–2018 22
Graf 9: Vývoj příjmů ze spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2018 23
Graf 10: Vývoj sazeb spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2020 25
Graf 11: Vývoj spotřeby cigaret na jednoho obyvatele v ČR v letech 2004-2017 27
Graf 12: Vývoj počtu ukrajinské menšiny v ČR v souvislosti se spotřebou cigaret 28
Graf 13: Vývoj spotřeby tabáku v jednotlivých státech EU v letech 2004-2018 31
Graf 14: Vývoj počtu mladistvých kuřáků v letech 2004-2011 35
Graf 15: Vývoj počtu spotřebovaných cigaret na jednu osobu v ČR v letech 2013-2017 s vyznačením příslušné regulace 38

Seznam použitých tabulek

Tabulka 1: Sazby spotřební daně z tabákových výrobků 2019 18
Tabulka 2: Navrhované sazby spotřební daně z tabákových výrobků 2020 19
Tabulka 3: Rozbor výpočtu ceny 1 krabičky cigaret 19
Tabulka 4: Vývoj podílu SPD z tabákových výrobků na celkových daňových příjmech a HDP v letech 2004 až 2018 24
Tabulka 5: Vývoj sazeb spotřebních daní z tabákových výrobků v letech 2004-2020 26
Tabulka 6: Výpočet možného počtu nakoupených krabiček v jednotlivých státech EU 30

Seznam použitých obrázků

Obrázek 1: Lafferova křivka 8
Obrázek 2: Soustava přímých daní 11
Obrázek 3: Soustava nepřímých daní 12
Obrázek 5: Pořadí dle spotřeby tabáku na obyvatele 32
Obrázek 4: Pořadí dle ceny 1 krabičky cigaret 32

Seznam použité literatury:

GRÚŇ, Ľubomír. Finanční právo a jeho instituty. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2009. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-745-4.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. Veřejné finance. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-497-0.

HEJDUKOVÁ, Pavlína. Veřejné finance: sbírka příkladů a případových studií. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-299-1.

HOLMAN, Robert. Mikroekonomie: středně pokročilý kurz. 2., aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-862-0.

JUREČKA, Václav. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert (Grada). ISBN 978-80-271-0251-8.

KUBÁTOVÁ, Květa. Daňová teorie a politika. 6., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-841-3.

NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.

PAVELKA, Tomáš. Makroekonomie: základní kurz. 3. vyd. Slaný: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-58-4.

PEKOVÁ, Jitka. Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.

ROTHBARD, Murray Newton, Josef ŠÍMA a Dan ŠŤASTNÝ. Ekonomie státních zásahů. Praha: Liberální institut, 2005. ISBN 978-80-86389-10-3.

SOUKUP, Jindřich. Makroekonomie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2010. ISBN 978-80-72612-192.

ŠIROKÝ, Jan. Daňové teorie: s praktickou aplikací. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 9788074000058.

VANČUROVÁ, Alena, Lenka LÁCHOVÁ a Jana VÍTKOVÁ. Daňový systém ČR. V Praze: 1. VOX, 2018. Ekonomie (1. VOX). ISBN 978-80-87480-63-2.

Seznam použitých zdrojů

BARDSLEY, PETER a NILSS OLEKALNS. Cigarette and Tobacco consumption: Have Anti-Smoking Policies Made a Difference? The economic record. University of Melbourne, 1999, (230), 225 - 240.

BOYLES, Salynn. WHO: Global cost of smoking [online]. 2017 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.medpagetoday.com/pulmonology/smoking/62828

CELNÍ SPRÁVA [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.celnisprava.cz/cz/Stranky/default.aspx

CELNÍ SPRÁVA: přehled sazeb SPD [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.celnisprava.cz/cz/dane/spotrebni-dane/tabak/Informace/Přehled%20sazeb%20SPD_tabákové%20výrobky.pdf#search=přehled%20sazeb

ČESKÁ TRAFIKA: Marlboro red [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.ceskatrafika.eu/Marlboro-red-d13810.htm

ČSU: spotřeba cigaret na 1 obyvatele [online]. 2017 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cr_od_roku_1989_cigarety

ČSU: Cizinci [online]. 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CIZ08&f=TABULKA&z=T&katalog=31032&str=v898#w=

DICKSON, Janice. CTW NEWS [online]. Kanada, 2018 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.ctvnews.ca/health/graphic-warnings-and-images-on-cigarettes-are-effective-focus-groups-1.4022511

EUR-LEX: Směrnice EU [online]. 2014 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:32014L0040

EUROPEAN COMMISSION [online]. Brusel, 2003 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_03_1213

EUROSTAT: Population [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&ta%20bleSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1

EXPATISTAN: Cost of living [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.expatistan.com/price/cigarettes/munich

FONG, Geoffrey T a David HAMMOND. WHO: Bulletin of the WHO [online]. Kanada, 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.who.int/bulletin/volumes/87/8/09-069575/en/

GOODCHILD, Mark, Nigar NARGIS a Edouard TURSAN D'ESPAIGNET. Global economic cost of smoking-attributable diseases. Tobacco Control [online]. 2017, 27(1), 58-64 [cit. 2019-12-09]. DOI: 10.1136/tobaccocontrol-2016-053305. ISSN 0964-4563. Dostupné z: http://tobaccocontrol.bmj.com/lookup/doi/10.1136/tobaccocontrol-2016-053305

GOV.UK: Government UK – excise duties [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/publications/uk-trade-tariff-excise-duties-reliefs-drawbacks-and-allowances/uk-trade-tariff-excise-duties-reliefs-drawbacks-and-allowances

CHALOUPKA, Frank J. a Geoffrey T. FONG. TOBACCONOMICS: The economist of tobacco and tobacco control [online]. 2017 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://tobacconomics.org/research/nci-who-monograph-the-economics-of-tobacco-and-tobacco-control/

MINISTERSTVO FINANCÍ: státní rozpočet v kostce 2018 [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2018-31944

MINISTERSTVO FINANCÍ: státní rozpočet v kostce 2019 [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2019-34784

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR: Tisková zpráva 2019 [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/v-souvislosti-s-ucinnosti-protikurackeho-zakona-doslo-k-vyznamnemu-poklesu-poctu_17356_3970_1.html

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ: Tisková zpráva [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/vyrocni-

zprava-o-drogach-vzrostla-mira-problemoveho-uzivani-opioidu--preventivni-programy-jsou-nedostatecne-170648/

MINISTERSTVO FINANCÍ: Tisková zpráva[online]. Praha, 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/danovy-balicek-reflektujici-poznatky-odb-36227

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ [online]. 2016 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/

MIRZA, Maryam. TOBACCONOMICS: Large Tax Increases Are the Most Effective Policy for Reducing Tobacco Use[online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://tobacconomics.org/research/large-tax-increases-are-the-most-effective-policy-for-reducing-tobacco-use/

MLČOCH, MUDR. ZBYNĚK a prof. MUDr. EVA KRÁLÍKOVÁ. KUŘÁKOVA PLÍCE [online]. 2016 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: http://www.kurakova-plice.cz/koureni_cigaret/

NUMBEO [online]. 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.numbeo.com/cost-of-living/prices_by_country.jsp?displayCurrency=EUR&itemId=17

OECD: Earnings and Wages [online]. OECD, 2017 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://data.oecd.org/jobs.htm#profile-Earnings%20and%20wages

OECD: Non-Medical Determinants of Health [online]. 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HEALTH_LVNG

OLEKALNS, Nilss a peter BARDSLEY. Have anti-smoking policies made a difference? [online]. 2007 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1475-4932.1999.tb02452.x

OECD: Details of tax revenue CZ[online]. 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REVCZE

ROD, Ales. 4LIBERTY [online]. 2016 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: http://4liberty.eu/excise-taxes-in-the-czech-republ

SZU: Státní zdravotnický ústav[online]. Praha, 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: http://www.szu.cz

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY: Výroční zpráva o drogách [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/vyrocni-zprava-o-drogach-vzrostla-mira-problemoveho-uzivani-opioidu--preventivni-programy-jsou-nedostatecne-170648/

TAX FOUNDATION: Cigarette Taxes in Europe [online]. 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://taxfoundation.org/cigarette-tax-europe-2019/

TYE, Joe B., Kenneth E. WARNER a Stanton A. GLANTZ. Tobacco Advertising and Consumption: Evidence of a Causal Relationship. Journal of Public Health Policy [online]. 1987, 8(4) [cit. 2019-12-09]. DOI: 10.2307/3342275. ISSN 01975897. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/3342275?origin=crossref

TRADING ECONOMICS: Wages [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://tradingeconomics.com/country-list/wages

ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: http://www.uzis.cz

WHO: Bulletin of the World Health Organization [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.who.int/bulletin/volumes/en/

WHO: Tobacco [online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/tobacco

WHO: Tobacco [online]. 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco

ZÁKON: Zákon č. 587/1992 Sb. [online]. 1992 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-587

ZÁKON: Zákon č. 353/2002 Sb. o spotřebních daních [online]. 2002 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-353

ZÁKONY: vyhláška č. 344/2003 Sb. [online]. 2003 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-344

ZÁKONY: Zákon č. 65/2017 Sb.[online]. 2019 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-65#cast1

ZDRAVOTNICKÝ DENÍK [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/vyrocni-zprava-o-drogach-vzrostla-mira-problemoveho-uzivani-opioidu--preventivni-programy-jsou-nedostatecne-170648/